

Чытайце ў нумары:

Леніна імя • Тут
кожны камень Ле-
ніна помніць • Ад
БелДРЭСа да Луком-
ля • Казкі сіняга бо-
ру • ...І сталі „кухар-
чыны дзеці...“ • Апа-
вяданне „Памяць“

**работніца
і сялянка**

4

1970

работніца і сялянка

№ 4
КРАСАВІК
1970

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ГОД ВЫДААННЯ СОРАК ШОСТЫ
ВЫДААННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ

Выдавецтва ЦК КП Беларусі.

1870

Л Е Н І Н А І М Я

Колькі падзей прыносіць нам кожны новы дзень! Загарэліся агні яшчэ адной электрастанцыі. Выраслі, напоўніліся людскімі галасамі карпусы маладога светлага горада. Небывалым ураджаем адарылі беларускія палеткі, што калісьці «славіліся» як бедныя і неўрадлівыя. Вялікім адкрыццём завянчалася шматгадовая праца вучонага. Маладая шчаслівая маці вучыць свайго першынца гаварыць:

— Скажы, дзіцятка: Ле-нін!

Ленін! Яго імя ўпісалі ў свае сэрцы мільёны і мільёны працоўных ва ўсіх краінах, ва ўсіх кутках нашай планеты — імя чалавека-гіганта, які прысвяціў сваё жыццё барацьбе за светлую будучыню чалавецтва. З імем Леніна звязваем мы ўсе свае здабыткі і здзяйсненні, плён нашай працы і змагання.

Усе савецкія людзі, уся прагрэсіўная грамадскасць свету 22 красавіка будуць адзначаць 100-годдзе з дня нараджэння самага выдатнага чалавека нашага стагоддзя, найвялікшага рэвалюцыянера, мысліцеля, заснавальніка Камуністычнай партыі і першай у свеце сацыялістычнай дзяржавы рабочых і сялян, правадыра сусветнага пралетарыату Уладзіміра Ільіча Леніна.

З імем Леніна звязаны самыя выдатныя рэвалюцыйныя падзеі нашага стагоддзя: Вялікая Кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя, якая азнаменавала карэнны пералом у развіцці грамадства;

утварэнне сусветнай сацыялістычнай сістэмы; рух прыгнечаных народаў за нацыянальнае і сацыяльнае вызваленне.

Навукова абгрунтаваўшы неабходнасць рэвалюцыйнага пераўтварэння свету, Ленін заўсёды падкрэсліваў ролю жанчын у гэтай барацьбе. Імя Леніна неаддзельна ад тых велізарных змен, якія адбыліся ў жыцці жанчыны за гады Савецкай улады.

Уладзімір Ільіч распрацаваў праграмныя палажэнні партыі рабочага класа аб прыцягненні жанчын да грамадска-прадукцыйнай працы, грамадскай дзейнасці і кіравання дзяржавай, аб шляхах вызвалення жанчын ад «хатняга рабства», аб дзяржаўнай ахове мацярынства і дзяцінства, аб ролі жанчын у абароне сацыялістычнай бацькаўшчыны.

На працягу многіх стагоддзяў жанчына была самай прыніжанай і прыгнечанай з усіх прыгнечаных. І ва ўсе часы ідэолагі маёмных класаў імкнуліся ўзаконіць і апраўдаць гэта яе нераўнапраўнае становішча ў грамадстве. Ленін, развіваючы і канкрэтызуючы вучэнне Маркса і Энгельса прымяняльна да новай эпохі, даказаў, што прычына няроўнасці жанчын у капіталістычным грамадстве — гэта прыватная ўласнасць на сродкі вытворчасці, эксплуатацыя чалавека чалавекам. Адмена прыватнай уласнасці на зямлю, фабрыкі і заводы — галоўны крок, які адкрывае шлях для поўнага і сапраўднага вызвалення

жанчын. Ленін заклікаў працоўных жанчын разам з таварышамі па класу дабівацца не «паляпшэння» буржуазнага грамадства, а рашучага знішчэння яго. «Не можа быць сацыялістычнага перавароту, — падкрэсліваў Ленін, — калі велізарная частка працоўных жанчын не прыме ў ім значнага ўдзелу».

Шмат слаўных старонак упісалі ў гісторыю рэвалюцыйнай барацьбы жанчыны-працаўніцы. Яны прымалі актыўны ўдзел у Кастрычніцкай рэвалюцыі, разам з мужчынамі ішлі на штурм старога свету.

Ленін не толькі распрацаваў тэорыю пытання аб разняволенні жанчыны. Яму належыць вялікая роля ў выпрацоўцы спецыяльных заканадаўстваў рэспублікі, дэкрэтаў Савецкай улады, якія далі жанчыне роўныя правы з мужчынам. Уладзімір Ільіч надаваў вялікае значэнне жаночай актыўнасці, гаварыў, што сярод работніц і сялянак ёсць вельмі шмат нявыяўленых арганізатарскіх талентаў, якія валодаюць уменнем наладзіць практычную справу.

Жыццё цалкам пацвердзіла ленінскую думку.

У гэтым нумары змешчан нарыс «Казкі сіняга бору» — пра случкую сялянку Вольгу Капацэвіч. Яе лёс — гэта лёс вельмі многіх жанчын, якіх рэвалюцыя разняволіла, акрыліла, абудзіла да новага жыцця.

Мільёнам жанчын Вялікі Кастрычнік даў магчымасць атрымаць адукацыю, набыць складаныя пра-

Ба 4358

100

1970

Ба 4358

фесіі, навучыцца кіраваць дзяржавай. Але гэта не прыйшло адразу, за ўсімі гэтымі дасягненнямі стаіць вялікая праца нашай партыі і Савецкага ўрада. У дарэвалюцыйнай Расіі амаль пяць шостых усіх жанчын былі непісьменнымі. У 1908 г. расійскі часопіс «Вестник воспитания» падлічыў, што для дасягнення ўсеагульнай пісьменнасці жанчын у Расіі спатрэбіцца не менш як 280 год. Якую ж сапраўды тытанічную работу здзейсніла наша партыя насуперак гэтым прагнозам, вырашыўшы праблему за два дзесяцігоддзі! Ужо к 1939 году непісьменнасць жанчын у нашай краіне была ў асноўным ліквідавана. Цяпер больш васьмі мільёнаў жанчын маюць вышэйшую і сярэдняю спецыяльную адукацыю. У нас кожны трэці інжынер, кожны трэці юрыст, кожны чацвёрты аграном — жанчына, з кожных чатырох урачоў — тры жанчыны.

Жанчына павінна ўмець кіраваць грамадскімі прадпрыемствамі, кіраваць дзяржавай — вось запавет Ільіча, выказаны ім у гады станаўлення Савецкай улады. А цяпер нашы жанчыны дасягнулі вышынь, пра якія раней не маглі нават і марыць. Цікавы і шчаслівы шлях ад парабчанкі да міністра — тыповы для многіх савецкіх жанчын шлях — прайшла Марфа Дзмітраўна Шаройка. Вы можаце прачытаць пра гэта ў нарысе «Ленін у іх жыцці».

У нашай рэспубліцы дваццаць жанчын — дактароў навук, а кан-

дыдатаў навук — сотні. Гэта дочки і ўнучкі былых парабчанак і кухарак. Пра адну з іх — Галіну Абрамчык расказваецца ў нарысе «...І сталі «кухарчыны дзеці...»

Сотні жанчын — дэпутаты мясцовых і Вярхоўных Саветаў. Многія камуністкі абраны ў кіруючыя партыйныя органы. Сярод іх шмат палымяных лектараў, прапагандыстаў і агітатараў, якія нясуць ленінскія ідэі, палітыку партыі ў шырокія масы працоўных.

Вялікую ролю адыгрываюць савецкія жанчыны ў развіцці літаратуры і мастацтва. Шмат жанчын рэспублікі з'яўляюцца членамі творчых саюзаў пісьменнікаў, журналістаў, мастакоў, архітэктараў.

Надаючы вялікае значэнне актыўнаму ўдзелу жанчын у будаўніцтве сацыялізма, марксізм-ленінізм не зніжае і ролі жанчыны ў сям'і, важнейшай ячэйцы нашага грамадства. Ленінскія прынцыпы новых сямейных адносін пакладзены ў аснову нашых заканадаўчых дакументаў.

Клопаты аб дабрабыце народа, аб паляпшэнні жыццёвых умоў працоўных — найвышэйшая мэта дзейнасці нашай партыі і Савецкага ўрада. З кожным годам пашыраецца сетка дзіцячых дашкольных устаноў, развіваецца сістэма грамадскага выхавання дзяцей, адкрываюцца новыя сталовыя, павялічваецца аб'ём бытавых паслуг у горадзе і вёсцы. Усё гэта створыць жанчыне рэзерв вольнага часу для ўзняцця культурнага ўзроўню, выхавання дзяцей, адпачынку. Адзначаючы ленінскую юбілейную дату, мы павінны паглядзець, яшчэ і яшчэ падумаць, што можна зрабіць для палягчэння працы жанчыны на вытворчасці і ў хатняй гаспадарцы. Гэта дзяржаўная задача. Жанчыны з'яўляюцца актыўнымі будаўнікамі камунізма, без іх не абыходзіцца ніводнае прадпрыем-

ства, ніводная ўстанова. Ад таго, як будзем працаваць мы, жанчыны, кожная на сваёй вялікай ці малой пасадзе, будзе залежаць і наш далейшы рух наперад.

Ленін надаваў вялікае значэнне згуртаванню жанчын усёй зямлі ў барацьбе за вызваленне рабочага класа, барацьбе за сваё сацыяльнае вызваленне. Вялікі інтэрнацыяналіст, ён выходзіў усю партыю, увесь народ у духу пралетарскага інтэрнацыяналізму. Савецкія жанчыны прымаюць актыўны ўдзел у міжнародным дэмакратычным жаночым руху, горада падтрымліваюць справядлівую барацьбу в'етнамскага і арабскага народаў за сваё нацыянальнае вызваленне.

Ленінскія ідэі натхняюць працоўных капіталістычнага свету на барацьбу супраць улады манапалістычнага капіталу, супраць каланіяльнага прыгнёчання, і гэта выклікае лютую злосць у нашых ворагаў. Імпэрыялісты ўсімі сіламі імкнуцца спыніць пераможнае шэсце ленінскіх ідэй на планеце і шчодро аплачваюць паслугі розных адшчапенцаў, ідэолагаў антыкамунізма, якія стараюцца сказіць, абалгаць ленінскае вучэнне. Дарэмныя намаганні! Будучыня — за ленінізмам! Імя і справа Леніна — бессмяротныя. З кожным годам узрастае ўздзеянне ленінскага вучэння на розум і сэрцы людзей.

Па ўсёй краіне і па нашай рэспубліцы ідзе кіпучая барацьба за ўвасабленне ленінскіх ідэй у жыццё. І нашы слаўныя жанчыны, актыўныя будаўнікі камунізма, аддаюць свае сілы і веды гэтай вялікай справе. Разам з усім народам яны неслі ўдарную вахту ў гонар 100-годдзя з дня нараджэння вялікага Леніна. Разам з усім народам яны і надалей будуць працай сваёй, сваім талентам і стараннем мацаваць дзяржаву сацыялізма, ствараюць геніем Леніна.

Н. К. КРУПСКАЯ

НЕКАТОРЫЯ думаюць, што дзецям трэба расказваць толькі пра дзяцінства Леніна, што толькі гэта цікавіць дзяцей. Гэта няправільна. Нашых дзяцей цікавіць усё жыццё Леніна.

Пра дзяцінства Ільіча трэба, вядома, расказваць, але як? Няма нічога горшага, як паказваць Ільіча, а гэта было ў модзе адзін час, як нейкага цацу хлопчыка, які ніколі не свавольў, а толькі старанна вучыў урокі.

Інакш трэба расказваць пра дзяцінства Ільіча. Трэба расказаць пра бацьку Ільіча, пра тое, што ён выйшаў з беднай сям'і, што ён быў дырэктарам пачатковых вучылішчаў. Тут трэба памятаць, што гэта быў за час, якое цяжкае было тады жыццё сялян, якая цёмная была вёска, як усё навокал дыхала яшчэ прыгонным правам. Бацька Уладзіміра Ільіча быў шасцідзясятнікам, гэта значыць чалавекам, які ненавідзеў прыгоннае права. Увесь свой час, усе свае сілы ён аддаваў арганізацыі школ для дзяцей сялян. Пра цяжкую долю сялянства Ільіч

Анатоль ВЯРЦІНСКІ

Гледзячы на фотаздымак

Вы бачылі, пэўна, гэтае фота!
На фронт адыходзіць чырвоная рота.
Ідуць, маршыруюць чырвонагвардзейцы.
Адны ў шынялі, другія ў паддзеўцы,
а трэція... трэція паўраздзетыя.
Але ўсе надзеяй вялікай сагрэтыя.
Ідуць у лапцях, у ботах падзёртых,
а колькі размаху ў кроках іх цвёрдых!
Ідуць паўгалодныя,
хлеб мераць асьмушкай,
а вера пылае чырвонай істужкай.
Чырвоная вера,
чароўная вера,
што заўтра пачнецца
шчаслівая эра.

Ідуць, каб за шчасце
жыццё сваё скласці...
На фота гляджу.
Дык вось яно — шчасце!
Адзеты і сыты, я ім зайздросчу.
Мне б разам з імі —
на тую плошчу.
Мне б з свайго быту,
свайго камфорту,
у тую бітву,
у тую кагорту!
Мне б так упасці, голаву скласці,
з такою вераю у шчасце!..

Кароткае

і да апошніх імгненняў

нам

вядома

жыццё Ульянава.

Але доўгае жыццё

таварыша Леніна

трэба пісаць

і апісваць нанава.

шмат чуў ад няні, якую вельмі любіў, якой клапаціла прапраў акулара. Уважліва слухаў Ільіч гутаркі бацькі з іншымі настаўнікамі. Ілья Мікалаевіч любіў вершы Ня- красава і паэтаў «Іскры», якія рэзка крытыкавалі існуючы лад, тагачасную інтэлігенцыю. Трэба таксама расказаць, пра што тады пісалася ў дзіцячых кніжках — пра «Хаціну дзядзі Тома», пра Амерыку, пра вайну Паўночных Штатаў Амерыкі з

ці Ільіча, яе клопаты пра мужа, якому яна стварыла спрыяльныя ўмовы для работы і адпачынку, пра яе клопаты аб дзецях, пра ўменне ствараць дружны сямейны калектыў, пры дапамозе музыкі арганізаваць дзяцей. Мэтазгодна напамінь пра яе размову з жандарамі, з асуджаным на смерць любімым старэйшым сынам, пра яе мужнасць і бязмежную павагу да яе ўсіх дзяцей.

Ільіч рос арганізатарам з

ЯК І ШТО РАСКАЗВАЦЬ

Паўднёвымі за знішчэнне рабства неграў і як на гэтым фоне выступала прыгнечанне царскай уладай «іншародцаў». Ілья Мікалаевіч клапаціўся пра дзяцей чужапоў, мардвінаў, пра іх вучобу. Сам Ільіч у школе чула адносіўся да дзяцей іншых нацыянальнасцей. Неабходна ўспомніць і пра польскія паўстанні, пра тое, як расправіўся царскі ўрад з паўстанцамі, з палякамі. Трэба расказаць, як перажываўся 1881 г., забойства Аляксандра II, як прыслухоўваўся Ільіч да размоў старэйшага брата і сястры, як ён цвёрда рашыў стаць рэвалюцыянерам, як перажываў арышт і пакаранне смерцю старэйшага любімага брата, якая ясная для яго стала неабходнасць ісці іншым шляхам, шляхам масавай барацьбы рабочага класа.

Дзеці павінны ведаць, як пачаў ён працаваць над сабой, рыхтуючыся стаць рэвалюцыянерам, аддаючы кожную вольную хвіліну чытанню кніг пра барацьбу рабочага класа, пра рэвалюцыю, адмаўляючыся ад катання на каньках, ад зацікавіўшых яго заняткаў латынню, як рос, выходзіўся Ільіч — мысліцель, рэвалюцыянер, які ўмеў углядацца ў жыццё.

Трэба расказаць і пра ма-

ранняга дзяцінства: ён арганізоўваў гульні, умеў абыходзіцца з дзецьмі, памагаў таварышам па гімназіі. Тут трэба расказаць, чым была класічная гімназія ў тыя часы, пра нянавісць Ільіча да «казёнай» вучобы, пра яго крытычныя адносіны да навукі, адарванай ад жыцця.

На фоне такога расказа аб дзяцінстве Ільіча стане зразумелая і яго далейшая дзейнасць, як ён з ранніх год працаваў над творамі Маркса і Энгельса, пра яго ўдзел у канзанскіх гуртках, пра студэнцкі рух, пра гуртковую работу ў Самары.

Паведамляючы пра Ільіча як арганізатара піцёрскай сацыял-дэмакратычнай арганізацыі, пра яго работу ў гуртках, трэба падрабязна спыніцца на значэнні рабочага руху, на тым, чаму рабочы клас не мог не стаць на чале рэвалюцыянага руху, чаму так спадзяваліся на яго Маркс і Энгельс, чаму так упэўнены былі ў яго перамозе Ільіч. Трэба сказаць тут і пра сацыялізм.

Далей трэба паведаміць, як выкарыстоўваў Ільіч сваё прабыванне ў турме для вучобы і для арганізацыйнай работы. У расказах пра ссылку трэба не столькі пра паліванне і пра катанне на каньках гаварыць, колькі пра работу з сялянамі, пра перапіску з таварышамі.

У расказах пра жыццё Ільіча за мяжой важна растлумачыць дзеям значэнне нелегальнай агульнарускай газеты, якая гаварыла да канца ўсю праўду рабочым, пра міжнародны рабочы рух, пра Інтэрнацыянал, пра бальшавікоў, якія верылі ў перамогу рабочага руху, і пра меншавікоў, якія не верылі ў рабочы рух, здрадзілі яму. У дэталі рознагалоссяў, вядома, не трэба ўдавацца.

Трэба паведаміць далей пра 1905 г., пра гады рэакцыі, пра рускую эміграцыю, пра ўпэўненасць у перамозе, пра вайну 1914 г., пра Кастрычніцкую рэвалюцыю, пра грамадзянскую вайну. Трэба спыніцца на барацьбе з памешчыкамі і капіталістамі і развіцці гаспадарчага і культурнага жыцця краіны, змычцы з сялянствам, на прыцягненні на бок Саветскай улады лепшай часткі інтэлігенцыі.

Трэба гаварыць толькі пра самае істотнае, самае важнае, самае асноўнае. Менш лозунгаў, больш простых, зразумелых расказаў.

Вядома, трэба арыентавацца на ўзрост дзяцей, на запас іх ведаў.

Не трэба паказваць Ільіча нейкім ментарам, які толькі навучае дзяцей: «Трэба вучыцца, вучыцца і вучыцца» (дарэчы, гэта фраза сказана была не дзецям, а дарослым). У дзяцей не павінна астацца ўражання, што любоў Ільіча да іх выяўлялася толькі ў наладжванні забаў — ёлак, падарункаў і інш. Супраць ёлак ён нічога не меў, але паклапаціўся аб пасылцы гасцінцаў дзецям на ёлку ў канцы 1917 г. таму, што дзеці ў той час вельмі дрэнна харчаваліся, салодкага і ў вочы не бачылі, а больш «бульбу смажылі на вадзе», як расказаў мне адзін хлопчык з лясной школы, дзе наладжвалі ёлку, пра якую ішла гутарка. Ёлка ў Горках была наладжана не па ініцыятыве Ільіча, яго, хворага, проста прывезлі туды.

Ленін любіў пагаварыць пажартаваць з дзецьмі, пагуляць з імі. Ён усяляк клапаціўся пра іх харчаванне, пра

іх здароўе, пра тое, каб дзеці маламаёмных бацькоў забяспечваліся адзеннем і абуткам, клапаціўся пра будаўніцтва дзіцячых дамоў, пра ахову працы дзяцей, арганізацыю грамадскіх клопатаў пра дзяцей. Сын настаўніка, дырэктара пачатковых вучылішчаў; ён клапаціўся пра ўсеагульнае навучанне і стварэнне для дзяцей сапраўднай саветскай школы. Ён старанна вывучаў усё, што пісалі Маркс і Энгельс пра школу, пра выхаванне, і стаяў за новую, сацыялістычную школу. Сам вучань класічнай гімназіі, тыповай старой сярэдняй школы, ён ненавідзеў гэтую старую школу з яе зубрэнем і муштрай, з яе адрывам ад жывога жыцця. Ён бачыў, ведаў, як у гэтай старой школе розум вучняў абцяжарваўся мноствам ведаў, на дзесяць дзесятых непатрэбных і на адну дзесятую непраўдзівых. Ён патрабаваў, каб у саветскай школе дзецям давалі толькі самае патрэбнае, істотнае, асновы навук, каб тэорыю цесна звязвалі з практыкай, каб вучылі і разумовай працы і фізічнай. Ён патрабаваў, каб саветская школа не была адарвана ад жыцця, ад сацыялістычнага будаўніцтва. Ільіч хацеў, каб дзеці ў школе былі спаяны ў дружны калектыў, які вядзе грамадскую работу. Прадукцыйная праца, цесна звязаная з працай рабочых і сялян, паводле думкі Ільіча, была неабходнай састаўной часткай камуністычнага выхавання. Пра ўсё гэта Ільіч гаварыў на III з'ездзе камсамола ў 1920 г. Усе дзеці старэйшых класаў, усе важатыя і камсоргі павінны ведаць гэтую прамову не «для парадку» толькі, а як кіраўніцтва да дзеяння.

Трэба расказаць школьнікам усіх узростаў, як хацелася Ільічу, каб дзеці выраслі свядомымі камуністамі, працягвалі справу сваіх бацькоў і ўмелі абараняць яе са зброяй у руках.

Шмат трэба папрацаваць настаўнікам, важатым і камсоргам, каб умець выходзіць з дзяцей ленінцаў. Трэба для гэтага, у прыватнасці, навучыцца расказаць дзецям самае важнае, самае істотнае з жыцця і дзейнасці Ільіча. Адпаведным чынам трэба арганізаваць і дзейнасць дзяцей.

«Учительская газета» № 12,
22 студзеня 1938 г.

ШКОЛЬНИКАМ ПРА ЛЕНИНА

Смольны.
Гравюра А. А. Ушйна.

ТУТ КОЖНЫ КАМЕНЬ ЛЕНИНА ПОМНІЦЬ

Да сустрэчы з Ленінгра-
дам мы рыхтаваліся загадзя.
Прачыталі мноства кніг пра
яго, пра горад Леніна. У па-
мяці ў нас ярка жывуць кар-
ціны, якія не памеркнуць ні-
колі, ніколі...

Горад Сімбірск—Уль-
янаўск, Расіяй акружаны.
Адхоны, якія падаюць у
Волгу. Домік з зялёнымі ака-
ніцамі. «...У флігелі, які зна-
ходзіцца на дварэ гэтага до-
ма, 22 красавіка 1870 года
нарадзіўся Уладзімір Ільіч
Ульянаў (Ленін)».

Белыя калоны, лесвіца лі-
тога чыгуну, цесная аўдыто-
рыя. Казанскі ўніверсітэт.
Студэнцкая сходка, першае
хрышчэнне.

Дарога ў Какушкіна. Даро-
га ў першую ссылку.

Заводскія гудкі, працяг-
лыя і доўгія, як волжскія бе-
рагі. Ніжні Ноўгарад—Горкі.
Збіранне сіл рэвалюцыі.

Крэмль. Саўнарком. Стом-
леныя вочы Ільіча, рука на

чорнай перавязі. «Дзесяць
жыццяў людскіх адпрацаваў
Уладзімір Ільіч...»

Кожнае з гэтых месц—
колькі азначаюць яны для
сэрца!

І цяпер вось Ленінград.
Іменна тут здзейснілася са-
мая дарагая мара Ільіча,
іменна гэты горад стаў доў-
гачаканым прычалам рэвалю-
цыі, яе натхнёным штабам і
адважным аванпостам.

Шмат выдатных мясцін у
Ленінградзе, але калі вы
яшчэ ні разу не былі тут,
пачынайце сустрэчу з Фін-
ляндскага вакзала. І потым,
колькі б ні мінула часу, чым
бы ні «здзівіў» вас горад на
Няве, ён стане ўсюды супра-
ваджаць вас у вялікія і доб-
рыя справы—светлы вобраз
Чалавека, буравесніка рэва-
люцыі. Непрывычная воку і
велічная постаць, рука, пад-
нятая ў закліку. Бранявік,
што замёр на прасторнай гул-
кай плошчы,—гэта трыбуна.

Шмат выдатных мясцін у
Ленінградзе. Гісторыкі паве-
дамляюць: у гэтым горадзе
толькі кватэр, дзе жыў і пра-
цаваў Ленін, налічваецца 237.
Столькі было вымушаных
прыстанішчаў у гады падпол-
ля і барацьбы.

У гэты лік не ўваходзіць
яшчэ адна кватэра—лясная.

Здаецца, толькі крыху ад-
ступіў лес, ды неба стала вы-
шэйшае. Гасцей шмат, кожны
дзень—новыя тысячы.
Але ўсё гэтак жа на палюне
косіцца трава, стагуюцца се-
на. Адзін стог. Адзін шалаш.
Кожны год новыя. І хоць ве-
даеш пра гэта, сэрца ўспры-
мае ўсё інакш. Нібы шалаш
гэты яшчэ захоўвае цяпло ле-
нінскага жылля. І два цём-
ныя пянькі—быццам учора
яшчэ Ільіч працаваў за гэ-
тым «сталом» і сядзеў на гэ-
тым «крэсле». Напэўна, па-
добнае адчуванне заўсёды
бывае ў чалавека, калі ён
прыходзіць да свяшчэнных
для народнай памяці мясцін.

Разліў. Адна з многіх кан-
спіратыўных «кватэр» Ула-
дзіміра Ільіча.

У дзесяцігадовую гадавіну
Кастрычніцкай рэвалюцыі
тут быў закладзены помнік.
Формы манумента строгія і
выразныя. На гранітнай сця-
не словы: «На месцы, дзе ў
ліпені і жніўні 1917 года ў
шалашы з галля хаваўся ад
праследавання буржуазіі пра-
вадыр сусветнага Кастрычні-
ка і пісаў сваю кнігу «Дзяр-
жава і рэвалюцыя»,—на па-
мяць аб гэтым паставілі мы
шалаш з граніту. Рабочыя
горада Леніна. 1927 год».

«Дзяржава і рэвалюцыя».
Гэтая кніга ўжо многія гады
з'яўляецца настольнай для
ўсіх камуністаў. А ён не меў
стала, ствараючы яе. Толькі
вось гэтыя два пянькі.

Адсюль Ільіч кіраваў пар-
тыяй, рыхтаваў яе да ўзбро-
енага паўстання. Яго рабочы
дзень быў ад усходу да за-
ходу. Поўны светлавы дзень.

У нядаўна створаным тут
павільёне экспануюцца рабо-
ты Леніна, напісаныя ім у
Разліве. «Палітычнае стано-
вішча», «Да лозунгаў», «Па-
дзяка князю Г. Е. Львову»,
«Адказ», «Аб канстытуцый-
ных ілюзіях», «Пачатак ба-
напартызму», «Урокі рэва-
люцыі»... Рабочы дзень—
поўны светлавы... І так—з
10 ліпеня па 8 жніўня. Пра-
ца волата. У акружэнні ба-
лотных зараснікаў.

Таварышы, якія наведвалі
яго ў Разліве, здзіўляліся
лёгкасці, спакою і цярплі-
васці, з якімі Ільіч пераносіў
цяжкія ўмовы падполля. Ён
сустрэкаў іх ураўнаважаны,
спакойны, звычайна крыху
насмешлівы. Але ніхто не ве-
даў, з якой нецярплівасцю ва
ўмоўленыя гадзіны прыслу-
хоўваўся Ільіч да ўсплеску
на возеры, як нялёгка яму
было працаваць, карыстаю-
чыся толькі сінім сшыткам—
яго лясной бібліятэкай, а ўна-
чы мерзнуць, закопваючыся
глыбей у стог сена. Напэўна,
у гэтыя халодныя, бяссонныя
гадзіны ён марыў пра той час,
калі зможа быць бліжэй да
таварышаў, каб на грабяні
хваль, у вадавароце падзей
кіраваць падрыхтоўкай да рэ-
валюцыі. Але пакуль трэба
было актыўна чакаць, гэта
значыць рабіць усё, каб на-
блізіць запаветны тэрмін.

Хаваючыся ад сышчыкаў
Керанскага, Ленін едзе ў
Фінляндыю. Там яшчэ ця-
жэй. Ізалацця ад эпіцэнтра
барацьбы становіцца проста
невыводная. Тым больш, што
ў кастрычніку востра адчуў:
крызіс напеў. Трывожыўся:
ці не будзе ўпушчаны спры-
яльны момант для паўстан-
ня. Настойліва ставіў перад
ЦК пытанне: трэба вяртацца.
Нарэшце 3 кастрычніка
1917 года ЦК РСДРП(б)
прымае рашэнне: «Прапана-
ваць Ільічу перабрацца ў Пі-
цер, каб была магчымай па-
стаянная і цесная сувязь».

Усё гэта ўспамінаецца тут,
у доме № 1 па Сердабаль-
скай вуліцы, на чацвёртым
паверсе якога ў кватэры
М. В. Фафанавай было апош-
няе канспіратыўнае сховішча
Ільіча. Цяпер гэта прыгожы,
зусім сучасны дом, з дабудаваным
пятым паверхам. Стаіць на перасячэнні новых
вуліц, шумных ад трамваяў,
аўтобусаў, машын. Нічога ў
ім няма ад таго ціхага, казар-
меннага тыпу, «даходнага»
дома на ўскраіне Пецярбур-
га, дзе здымалі кватэры са-
мыя бедныя рабочыя. Тут
Ленін не выклікаў падзэрэн-
ня, але ўсё роўна сувязь са

знешнім светам была вельмі абмежаваная. Толькі вузкае кола асоб ведала, што праводзіць рэвалюцыю хаваецца ў Выбаргскім раёне. Аднак Ільіч усё ж рашае 10 кастрычніка пайсці на набярэжную Карпаўкі, дзе ў доме № 32 павінна было адбыцца гістарычнае пасяджэнне ЦК РСДРП(б).

Перш чым накіравацца туды, мы доўга сталі ў вуглавым пакойчыку ў доме на Сердабальскай. Чытаем фотакопію славутых пісем Леніна. Вось гэта ён напісаў у першы ж дзень свайго вяртання з Фінляндыі. Адрасавана Піццарскай гарадской канферэнцыі. Словы, поўныя непакою за лёс рэвалюцыі: «Трэба ўсе сілы мабілізаваць, каб рабочым і салдатам унушыць ідэю аб безумоўнай неабходнасці адважнай, апошняй рашучай барацьбы за звяржэнне ўрада Керанскага».

Наступнае пісьмо — «Парады старонняга» ад 8 кастрычніка. Зусім канкрэтны план падрыхтоўкі і правядзення паўстання. Гэтыя дакументы, што зараз блішчаць пад шклом, займаючы амаль усю сцяну, — гарачая хроніка рэвалюцыі. Быццам чуеш, як б'ецца яе пульс. Напружанне нарастае ў апошнія дні. Яго кульмінацыйны момант — 24 кастрычніка: «Прамаруджанне ў паўстанні смерці падобна».

У пакой нічога не змянілася за пяцьдзсят тры гады. Тыя ж канцылярскі стол, газавая лямпа на ім, чарніліца, ручка.

У сталовай, як і ў тыя тры-чатыры дні, прыадчынена акно. На выпадак, калі наскочыць паліцыя. Побач з акном праходзіць вадасцёкавая труба...

Ад Сердабальскай да набярэжнай Карпаўкі каля гадзіны язды. Мы думаем пра мужнасць чалавека, які прайшоў гэтую адлегласць, кожную мінуту падвяргаючыся

небяспецы. У тыя дні ўжо існаваў загад урада Керанскага: расстраляць...

Вось і дом. Таксама «даходны». Толькі тут пакой абаніравалі ў асноўным багачамі, якія ездзілі ў надзельныя дні ў манастыр, што ўзвышаецца за ракой. Яго суседства было дарэчы: хто мог падумаць, што якраз тут адбываецца пасяджэнне ЦК партыі бальшавікоў?

Леніна ніхто не пазнаў. Калантай падазрона глядзела на незнаёмца, невядома якім чынам дапушчанага на тайную сустрэчу. Але ў дзвярах стаяў Свядлоў. Ён быў спакойны.

Якаў Міхайлавіч адкрывае пасяджэнне. Галоўнае пытанне — падрыхтоўка да ўзброенага паўстання. Але перад гэтым — некалькі паведамленняў. Адно з іх датычыла становішча ў Мінску. Адтуль прыйшло паведамленне: рыхтуецца новае выступленне карнілаўцаў. Войскі Паўночнага фронту адводзяцца ў тыл. Горад акружаны казацкімі часцямі, аднак суадносіны сіл у Мінску і на Заходнім фронце такія, што ёсць поўная магчымасць раззброіць карнілаўцаў, захапіць іх штаб і прыслаць корпус войска для падтрымкі рэвалюцыйнага Петраграда.

Даклад па асноўнаму пытанню парадку дня рабіў Ленін. «Рашучы момант блізка», «палітычна справа зусім паспела для пераходу да ўлады». У заключэнне ўказаў: «...прапанову з Мінска трэба выкарыстаць для пачатку рашучых дзеянняў».

У гэтым пакой ўсяго адно акно, і яно завешана цёмнай коўдрай. Як у той вечар. Час быццам спыніўся тут. Стаіш і нібы адчуваеш сябе ўдзельнікам той сходкі. Вось зараз трэба будзе непрыкметна выйсці і хутка разысціся ў розныя бакі...

Карпаўка блішчыць агнямі. Стараемся запомніць гэты канспіратыўны дом, даў-

Ленін

і цяпер

жывей ад усяго.

— Нашы веды —

сіла і аружжа.

но ўжо «рассакрэчаны» мемуарыяльнай таблічкай: «У гэтым доме 10(23) кастрычніка 1917 года адбылося гістарычнае пасяджэнне Цэнтральнага Камітэта РСДРП (бальшавікоў), якім кіраваў Уладзімір Ільіч Ленін. На гэтым пасяджэнні было прынята рашэнне аб падрыхтоўцы да ўзброенага паўстання і ўтворана Палітбюро Цэнтральнага Камітэта на чале з Леніным для палітычнага кіраўніцтва паўстаннем».

Паўстанне пачалося праз два тыдні.

У гэтым горадзе амаль кожны дом, перакрываўнае, кожная вуліца — нямыя сведкі рэвалюцыі. І вядома ж, яны прывядуць, абавязкова прывядуць да Смольнага, які ў той час быў цэнтрам, сонечным спляценнем лёсаў усіх «галодных і рабоў» Расіі.

З дзяцінства ведаем яго, тысячу разоў бачылі ў кіно, на карцінах, здымках, і ўсё-такі зараз як бы нанова адкрываеш для сябе і гэты двухсотдваццаціметровы палацавы калідор, і актавую залу з бронзавым шарам на дзвярах замест ручкі. Іменна тут, у гэтай зале, прагучэлі набатам на ўвесь свет словы: «Абавязваючыся на волю велізарнай большасці рабочых, салдат і сялян, абавязваючыся на пераможнае паўстанне рабочых і гарнізона, якое адбылося ў Петраградзе, з'езд бярэ ўладу ў свае рукі».

...У гэту кватэру ўваходзіш моўчкі, хваляванне скоўвае цябе, прымушае пачашчана біцца сэрца. 236 кватэр — чужых, падпольных — змяніў Уладзімір Ільіч у Пецярбургу-Петраградзе. Гэта — 237-я, дзяржаўная, першая асабістая кватэра. І — па старой канспіратыўнай прывычцы — з запасным выходам.

Усяго два маленькія пакойчыкі. У пераднім зараз — экспазіцыя фотакопій дакументаў, здымкаў. Другі...

Маленькі паўавальны столик у акружэнні двух крэслаў і канапы, цёмна-карычневая шафа ў кутку, невялікі буфет, пісьмовы стол з тэлефонам, чарнільным прыборам, прэспап'е ды лямпай пад шэра-зялёным абжуром. За перагародкай, пафарбаванай

у бальнічныя белы колер, — два вузкія салдацкія ложка, шафа для адзення, дзве тумбачкі, столік. Вось і ўся абстаноўка.

Уладзімір Ільіч прыходзіў сюды позна, калі заціхаў Смольны. Работа выматвала дашчэнту. «Гэта была не проста напружаная работа, гэта была работа, якая паглынала ўсе сілы, нацягвала нервы да апошняй крайнасці; даводзілася пераадолюваць надзвычайныя цяжкасці, весці самую адчайную барацьбу...»

За 124 дні, праведзеныя ў Смольным, Ленін напісаў каля двухсот работ. Закладваліся першыя камяні падмурка новага грамадства, пісаўся пралог будучыні. Пра гэтыя 124 дні Уладзімір Ільіч скажа пазней: «Мы з такой галавакружальнай хуткасцю, за некалькі тыдняў, з 25 кастрычніка 1917 года да Брэсцкага міру, пабудавалі Савецкую дзяржаву, выйшлі рэвалюцыйным шляхам з імперыялістычнай вайны, дарабілі буржуазна-дэмакратычную рэвалюцыю, што нават велізарны папярны рух (Брэсцкі мір) пакінуў усё ж за намі цалкам дастаткова пазіцыю, каб выкарыстаць «перадышку» і рушыць пераможна ўперад...»

...На полі Марсавым — цішыня. Толькі сэрца ўдары... Нават вечар, стражніцкі з сябе гул вялікага горада, уціхамірвае тут бег свой, а сонца ўзнікае вышэй. На шэрым бетоне ўздрыгвае чырвонае пяро агню, быццам згубіла яго тут жар-птушка. Колькі такіх пер'яў пакінула на зямлі нашай птушка-гісторыя ў памяць аб мужнасці тых, хто абараніў сонца свабоды!..

Моўчкі ідзем, слухаючы, як вырастае з каменных пліт гордая музыка. І ажываюць неўміручыя словы:

— 1917—1918 упісалі ў аналы Расіі вялікую славу, тужлівыя светлыя гады. Пасеў ваш жнівом пасее для ўсіх насяляючых зямлю.

На полі Марсавым цішыня. Толькі сэрца ўдары.

Р. ЯРОХІН,
Ю. САПАЖКОУ

Рэвалюцыя —

важкая рэч, безумоўна,
адзін не ўзнімеш,

што б ні рабіў.

Але Ільіч

найпершым

між роўных

па сіле волі

і розуму быў.

Мы гаворым — Ленін,
разумеём —
партыя,
мы гаворым —
партыя,
разумеём —
Ленін.

Мал. П. Дурчыка.

Ульянаўскі, вул. Льва Талстога,
д. № 28. У гэтым доме ў 1876—1878 га-
дах жыла сям'я Ульянавых.

Сяло Леніна (былая вёска Какушкіна).
Тут Ул. І. Ленін знаходзіўся ў адміні-
страцыйнай ссыльцы са снежня 1887 г.
да пачатку кастрычніка 1888 г.

У ГУТАРЦЫ з нашым карэспандэнтам вучоны сакратар
Дзяржаўнай бібліятэкі імя Ул. І. Леніна Яўгенія
Антоніўна Вальковіч сказала:

Чытаючы Леніна, кожны з нас, да якой прафесіі
мы ні належалі б, знаходзіць для сябе тыя паасабліваму
дарагія словы, якія памагаюць не толькі пераканацца ў
выбранай на ўсё жыццё справе, але і лягчэй, больш ра-
зумна арыентавацца ў ёй. І дзіўна, і радасна, што ён здо-
леў пакінуць свой заповіт любому з людзей, хто заняты
думкай не толькі пра сябе самога, хто заклапочаны агуль-
най нашай справай, справай служэння людзям. Паклапа-
ціўся Уладзімір Ільіч і пра нас, бібліятэкараў. Шмат ка-
штоўных старонак напісана ім аб вялікай ролі кнігі як ба-
явой зброі агульнапартыйнай і агульнанароднай бараць-
бы за камунізм.

Чаго хацеў Ленін? Пакрыць краіну шырокай сеткай
бібліятэк? Так. У адной толькі нашай рэспубліцы лік іх
павялічыўся за гады Савецкай улады з 851 да 20641. Як
мага больш павялічваць кніжны фонд? Так. Да рэвалю-
цыі ў нас было 423 тысячы, зараз у бібліятэках рэспуб-
лікі — 38 мільёнаў кніг. Гэта надзвычай важна. Гэта ра-
білася і робіцца з першых дзён Кастрычніка і па сённяш-
ні дзень. Але гэта яшчэ не ўсё. Бібліятэка не павінна
быць падобнай да закрытага куфра скнары, чые багацці
нікога не радуюць і не ўпрыгожваюць. Бібліятэка павін-
на быць падобнай да скарбніцы, адкрытай для ўсіх, хто
шукае розуму, адукацыі, культуры. Ленін быў вельмі за-
непакоены думкай аб прыцягненні ў бібліятэкі ўсё новых
і новых і самых разнастайных слаёў насельніцтва. Інакш
усе бібліятэчныя багацці аставаліся б тым, што мы ў эка-

ЧЫТАЮЧЫ ЛЕНІНА

номіцы называем мёртвым капіталам. Трэба, пісаў Уладзімір Ільіч, каб «любая архівучоная кніга з бібліятэкі магла апынуцца ў руках рабочага, дзе хочаце — на Урале, у Іванава-Вазнясенску і г.д.».

Ёсць у Леніна адна фраза, якая для нас, бібліятэкараў, і не новая і ў той жа час вечна новая, вечна свежая. Як заповедзь, як галоўны прынцып работы. Вось яна: «...бачыць гонар і славу публічнай бібліятэкі не ў тым, колькі ў ёй рэдкасцей, колькі якіх-небудзь выданняў XVI стагоддзя або рукапісаў X стагоддзя, а ў тым, як шырока абарачаюцца кнігі ў народзе, колькі прыцягнута новых чытачоў, як хутка задавальняецца любое патрабаванне на кнігу...».

Гэтыя ленінскія словы адрасаваны ўжо не ўраду, не народу, а нам, бібліятэчным работнікам. Ад нас, ад нашага ўмення, нашай энергіі, нашай любові да справы залежыць лёс кнігі. Ці праляжыць яна, пыльная і непатрэбная, усё сваё «кніжнае жыццё» на паліцы, ці пройдзе той жывы шлях, да якога яе рухаюць аўтар і выдаўцы. Шлях да чытача, шлях да яго розуму, яго душы. Іменна ў гэтым воль і заключаецца звышзадача любой бібліятэкі.

Уявіце сабе, што вы, работніца або сялянка, хочаце стаць больш умелай на рабоце, даведацца, якія на свеце існуюць больш дасканалыя метады працы. Або, магчыма, вы, працуючы ткачыхай або даяркай, вучыцеся завочна? Кніг мясцовай, калгаснай або раённай бібліятэкі вам не хапае. Што рабіць? А ўсё вельмі проста. У любой, нават самай маленькай бібліятэцы ёсць бланк заказаў, які вы запоўніце для адсылкі ў абласную бібліятэку. Калі і там патрэбнай вам кнігі не аказалася, заказ прыйдзе да нас, у Дзяржаўную бібліятэку БССР імя Ул. І. Леніна, і вы абавязкова атрымаеце кнігу, патрэбную вам для справы, якой вы служыце. Вось так выконваецца работа, якая мае крыху сухаватую назву — міжбібліятэчны абанемент. Так выконваецца намі адзін з самых важных заветаў прададзенага.

Памагчы чытачу атрымаць патрэбную кнігу — гэта вельмі важна. Але перш, чым ён яе папросіць, трэба, каб ён ведаў пра яе існаванне. Гэта ж толькі ў кніжцы можа быць такое: «ідзі туды, не ведаю куды, прынясі тое, не ведаю што». У жыцці і прасцей і больш складана. Патрэбен арыенцір. А гэта работа вельмі і вельмі нялёгкая. Яшчэ акадэмік Вавілаў сказаў, што сучасны чытач апынуўся перад Гімалаямі кніг. А сёння? Сёння Гімалаі гэты падняліся яшчэ вышэй да неба. Як памагчы чытачу стаць добрым «альпіністам»? Мы стараемся, пачынаючы са звычайнага «чытацкага лікбеза» (уменне карыстацца каталогамі, даведнікамі і да т. п.), павышаць яго чытацкую культуру шляхам розных выставак, гутарак, лекцый, семінараў. Мы гэтую работу вядзем не толькі ў сябе, у сваіх сценах, мы выезджаем на заводы, ва ўстановы, на раёны. У нашым фондзе — звыш чатырох з палавінай мільёнаў кніг. Як дабіцца таго, каб як мага большы лік іх адкрыўся чытачу? Няма на свеце такога чалавека, якога хтосьці іншы не шукаў бы. І ад таго, ці знойдзе, залежыць многае для абодвух. Няма і такой кнігі, якая не была б патрэбна нікому, у кожнай ёсць штосьці карыснае, няхай два-тры радкі. Ці знойдзе яна свайго чытача і ці знойдзе яе чытач без нас?

Агульнавядомы факт, што ў буйнейшых бібліятэках свету ад 60 да 80 працэнтаў кніг ніколі ніхто не запатрабаваў. З астатніх палавіна запатрабавалася адзін-два разы. Як бачыце, каэфіцыент карыснага дзеяння зусім мізэрны. Што ж, як не дасканалая служба інфармацыі, можа паслужыць павелічэнню гэтай вельмі нізкай лічбы? Хто ж, як не мы, бібліятэкары, павінны гэтую службу ўдасканальваць?

У нас у бібліятэцы каля сарака тысяч чытачоў. Штодзённа да нас прыходзяць па кнігі каля 1450 чалавек. Дадаць да гэтага яшчэ 924 бібліятэкі, якія карыстаюцца нашымі кнігамі праз міжбібліятэчны абанемент, і вы атрымаеце ўяўленне аб тым, у якой ступені мы даражым «гонарам і славай» нашай бібліятэкі. Мы стараемся быць для сваіх чытачоў добрымі лоцманамі ў кніжным акіяне і ніколі не забываем словы Уладзіміра Ільіча пра тое, што лепшы спосаб адзначыць юбілей — сканцэнтравана ўвагу на нявырашаных задачах. Таму юбілейны год быў для нас годам асабліва напружаных пошукаў правільных і кароткіх шляхоў кнігі да чытача. Іменна ў гэтым сутнасць усіх заветаў, пакінутых Ул. І. Леніным нам, бібліятэкарам.

Гутарку запісала М. ЛЕВАШОВА

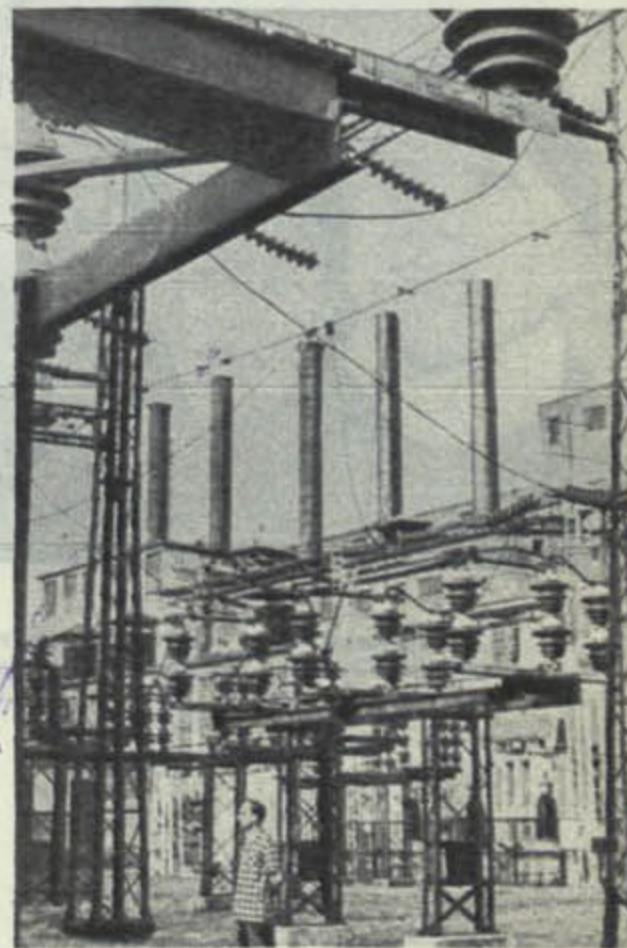
Ад БЕЛДРЭСА Да ЛУКОМЛЯ

Фота М. Мінковіча.

Колькі тут бывае экскурсійных груп, адкуль толькі пісьмы не прыходзяць! І хоць з дня пуску першай чаргі БелДРЭС сёлета споўніцца ўжо 40 гадоў, цікавасць да гісторыі гэтага прадпрыемства не праходзіць. А сёлета, у год слаўнага ленінскага юбілею, яна асабліва ўзрасла. Гэта электрастанцыя — адна з трыццаці, будаўніцтва якіх прадугледжвалася ленінскім планам ГАЭЛРО, яна — першынец энергетыкі нашай рэспублікі. Калектыў станцыі па праву ганарыцца гісторыяй свайго прадпрыемства, беражэ і памнажае слаўныя традыцыі яго будаўнікоў.

Колькі сіл уклалі яны ў будаўніцтва станцыі! Работы па маштабах таго часу тут ішлі велізарныя, а тэхнікі не было амаль ніякай. Катлаван капалі лапатамі, зямлю вазілі на конях, торф грузілі ўручную. Жылі ў бараках, але нават у іх месца не хапала, і многія рабочыя сяліліся ў нешматлікіх мясцовых жыхароў (у вёсцы Арахі, на месцы цяперашняга пасёлка энергетыкаў, было ўсяго 36 двароў). Але нішто не палохала энтузіястаў. Прыбываў ноччу вагон з торфам, дык на яго разгрузку накіроўваліся не асобныя добраахвотнікі — ішлі ўсе.

Шмат цікавых эпізодаў з гісторыі Асінаўскай раённай электрастанцыі (так некалі называлася БелДРЭС) расказала мне Элеанора Паўлаўна Драчова.

БелДРЭС.

Яна працуе лабаранткай, з'яўляецца сакратаром партарганізацыі заводакіраўніцтва, у свой час была важным камсамольцаў станцыі. Застаецца толькі здзіўляцца, як пры ўсёй сваёй занятасці гэта жанчына знаходзіць час, каб рабіць яшчэ адну надзвычайную справу — збіраць матэрыялы для летапісу прадпрыемства. У яе захоўваецца мноства цікавых, часам унікальных фотаздымкаў, яна вядзе перапіску і сустракаецца з вэтэранамі БелДРЭС, запісвае іх расказы, збірае выразкі з газет і часопісаў.

Глядзіш здымкі, чытаеш успаміны—і міжволі параўноўваеш факты саракагадовай даўнасці і сённяшняга дня. Зусім нядаўна, у пачатку года ленинскага юбілею, мы адзначалі радасную падзею: увод у дзеянне першага энергаблока Лукомльскай ДРЭС. Пуск першай чаргі БелДРЭС таксама прыпаў на ўрачысты дзень—8 лістапада 1930 года. І тады, у

Будаўнікі БелДРЭС жылі ў бараках, спалі на саломе. Стваральнікі Лукомльскай электрастанцыі толькі пачыналі з вагончыкаў, а ў хуткім часе перасяляліся ў сучасныя дамы з усімі выгодамі. «Каза» ды тачка—вось і ўся механізацыя будаўніцтва трыццаціх гадоў. На будаўнічых работах на Лукомлі ўжывалася магутная тэхніка, найноўшыя машыны і

краю. І тыя і другія рабілі і робяць сваю справу, ажыццяўляючы заветы Ільіча, яго мару аб электрыфікацыі краіны.

Як цяжка параўноўваць магутнасці электрастанцый, так цяжка параўноўваць і пасёлкі энергетыкаў. Арэхаўск так і застаўся невялікім пасёлкам, хоць, вядома, міма яго не прайшла цывілізацыя. Нова-Лукомль жа нават цяжка на-

ства высокай культуры вытворчасці.

І яшчэ адна цікавая асаблівасць: і на БелДРЭС, і на Лукомльскай электрастанцыі, прадпрыемствах далёка не «жаночых», працуе шмат прадстаўніц прыгожай палавіны роду чалавечага. І не толькі ў заводакіраўніцтве, але і ў паліўна-транспартным цэху, у кацельным. Вопытнымі спецыялістамі лічаць тут дзяжурнага інжынера Марыю Уладзіміраўну Конан, начальнікаў змен: кацельнага цэха—Надзею Іванаўну Сасаву, машынага—Варвару Мікалаеўну Дзмітрыеву, электрацэха—Ганну Ларыёнаўну Казлоўскую. Дарэчы, Ганна Ларыёнаўна—дэпутат Вярхоўнага Савета БССР.

Шмат такіх прыкладаў можна прывесці і з Нова-Лукомля. Выдатна папрацавалі на ўзвядзенні энергагіганта на сінім возеры дзяўчаты з камсамольска-маладзёжнай брыгады Любы Смірновой. Усе яны—ударніцы камуністычнай працы. Шмат жанчын працуе цяпер і на самой станцыі. Сярод імён лепшых працаўнікоў можна пачуць прозвішчы старшай апаратышчы хіміводаачысткі Тарэсы Іосіфаўны Ласкінай, машыніста сілкавальных помпаў Валянціны Іванаўны Паўлавай, машыніста берагавой помпавай станцыі Валянціны Васільеўны Асечкінай і многіх іншых.

Надзвычай сімвалічная асаблівасць яшчэ ў адной рысе БелДРЭС—многія спецыялісты, якія пачыналі свой працоўны шлях на гэтай электрастанцыі, атрымалі тут добрую загартоўку і цяпер з'яўляюцца камандзірамі вытворчасці на Васілевіцкай, Бярозаўскай і той жа Лукомльскай ДРЭС, на цэплацэнтралях Мінска, Гомеля, Магілёва.

Так што пра многія з гэтых прадпрыемстваў можна сказаць: яны шмат чым абавязаны БелДРЭС, і іх калектывы падхапілі і множаць справу энтузіястаў 30-х гадоў. Яны пачыналі здзяйсняць мару Ільіча пра электрыфікацыю. Іх сённяшнія калегі нясуць гэту эстафету далей.

Тамара МУХА

Электраманцёры Лукомльскага ўчастка трэста «Электрацэнтрамантаж» Лідзія Кірылава, Марына Міхалап і Соф'я Казалецкая.

Лукомльская ДРЭС.

13-ю гадавіну Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі, сёлета, у год ленинскай ударнай работы, часта гучаў адзін і той жа выраз—гігант энергетыкі. Так, на тыя часы БелДРЭС і сапраўды была электраволатам у Беларусі. А сённяшняя, Лукомльская ДРЭС, па сваёй магутнасці ў 80 разоў перавышае тую, будаўніцтва якой пачалося 10 ліпеня 1927 года на Асінаўскіх балотах. Ды што БелДРЭС! Асілак на Лукомльскім возеры ў паўтара раза пераўзыходзіць магутнасць усіх электрастанцый ГА-ЭЛРО.

механізмы. Тут працуюць людзі такіх спецыяльнасцей, пра якія і не чулі некалі.

Што і казаць, для кожнага часу—свае маштабы, свае крытэрыі, свае вышыні.

Але як шмат і агульнага ў гісторыі абедзвюх электрастанцый. Уласна кажучы, Лукомльская ДРЭС—працяг БелДРЭС, яе сучаснае, больш магутнае і прыгожае ўвасабленне. Энтузіязм белдрэсаўцаў, іх настойлівасць і запал як бы атрымалі ў спадчыну лукомльцы, і тыя і другія сваёй працай пераўтварылі аблічча старога

звонца пасёлкам: ён мае ўсе рысы сучаснага маладога горада.

Дык што ж, няўжо Лукомльская электрастанцыя зацыміла БелДРЭС? Не, яна толькі лепш адцяніла ўсю веліч першынца беларускай энергетыкі. Першае—гэта заўсёды нешта асабліва памятнае, дарагое і хваляючае.

Нашчадкі тых, хто ствараў БелДРЭС, выдатна працягваюць справу бацькоў і дзядоў. Гэта электрастанцыя—і цяпер адна з лепшых у рэспубліцы, з 1967 года яна з гонарам носіць званне прадпрыем-

Апавяданне

ПАМ'ЯЦЬ

Хведар ЖЫЧКА

Гэта расказалі мне ў вёсцы Харошаўцы, што пад Гомелем.

У старога Нупрэя былі тры сыны. Старэйшы, Сцяпан, загінуў у першыя дні імперыялістычнай вайны. Сярэдні, Пятро, таксама быў прызваны на фронт, але хутка вярнуўся цяжка паранены ў грудзі. Шпіталі былі перапоўнены, таму Пятра адправілі дадому, не далячыўшы як след. Давялося Нупрэю хадзіць у лес, ставіць пасткі на барсукоў. Барсуковым тлушчам і вылечыў сына. Праз год Пятро быў зусім здаровы, і калі грымнула Вялікая Кастрычніцкая рэвалюцыя, ён узначаліў рэўком. Пад яго кіраўніцтвам сяляне раздзялілі панскую зямлю, пачыналі жыць паноўму. Але з захаду палезлі інтэрвенты. І зноў Пятро ўзяў у рукі зброю, падабраў надзейных хлопцаў, арганізаваў партызанскія атрады. Народныя месціўцы білі акупантаў і гайдамакаў. Гэтак жа было і ў суседніх вёсках: у Крупцы, Пераросце, у Агародні. Вясной 1918 года партызанскія і чырвонагвардзейскія атрады аб'ядналіся ў

полк і назвалі яго Першым рэвалюцыйным палком імя таварыша Ул. І. Леніна.

Пятро, былы царскі артылерыст, камандаваў батарэяй Ленінскага палка.

Малодшы сын Нупрэя, Андрэй, таксама хацеў ваяваць, але такіх малых—яму ішоў толькі дванаццаты год—у полк не прымаў.

Як вядома, Уладзімір Ільіч Ленін быў чалавек надзвычай сціплы, не любіў, калі яго празмерна хвалілі.

— Рэвалюцыю зрабілі працоўныя,—гаварыў ён,—народ і ёсць тварэц гісторыі,—і не раў прысвойваць сваё імя ўстановам, воінскім часцям.

А байцы вельмі хацелі, каб іх полк насіў такое ганаровае імя, стараліся заслужыць яго ў баях. Змагаліся леныцы адважна. Гэта яны сарвалі план паходу інтэрвентаў на Маскву праз Гомель, разбіўшы галоўныя сілы праціўніка.

Тады і падаў нехта думку:

— Ад нас жа едуць у Маскву дэ-

легаты да Падвойскага. Няхай там яны раскажуць Уладзіміру Ільічу пра нашы перамогі, пра наша вялікае жаданне называцца байцамі-ленінцамі.

Дэлегатамі выбралі самых заслужаных, адважных. Сярод іх быў і Пятро.

З нецярплівасцю чакалі байцы вяртання сваіх пасланцоў. Усе хацелі ведаць, што скажа Ленін.

Прыехаў Пятро з сябрамі. Абступілі іх чырвонаармейцы і сяляне.

— Усё добра, таварышы,—супакой іх Пятро.—Расказалі Уладзіміру Ільічу пра нашы справы.

Колькі радасці было! Пятра падхапілі на рукі, доўга падкідвалі. А пасля пачалі распытваць:

— Самога Леніна бачылі?

— Які ён?

— Раскажы ўсё, як было.

Пятро стаў на ганак і папрасіў:

— Вы толькі цішэй, бо ў мяне лёгкія прастрэлены, крычаць не магу. Дык слухайце. Ехалі мы да Масквы не ў мяккім вагоне, самі разумеете,—

з таварняка на таварняк, дзе на буферах, дзе на прыступках. Не прывыкаць нам. Адно ў дарозе згубіў я сваю лыжку салдацкую... У Маскву прыехалі якраз раніцай. На Манежнай плошчы былі пастроены войскія дэлегацыі. Праходзячы ўсцяж строю, Мікалай Ільіч Падвойскі спытаў, хто мы і чаго прыехалі. Мы дакладваем: так і так, дэлегаты Ленінскага палка. Якраз у гэты час з варот Крамля выехала аўтамашына і, параўняўшыся са строем, спынілася. З яе выйшаў Уладзімір Ільіч і падышоў да нас. «Ленінскі полк?!—здзівіўся Ільіч.—Гаворыце, пад Гомелем сфарміравалі? А як даехалі?» Ну, мы яму тут адразу свае просьбы: зброі нам бы яшчэ хоць крыху, абмундзіравання і самае галоўнае—байцы вельмі жадаюць, каб полк і надалей насіў яго імя. І расказалі, як мы інтэрвентаў б'ём. «Што ж, вырашылі, то няхай так і будзе,—усміхнуўся Ільіч.—Вы добра ваюеце. А на пытанне маё ўсё ж не адказалі: як вы дабраліся да Масквы?» Бачым, Уладзімір Ільіч размаўляе з намі пабрацку. Ну і расказалі з усімі падрабязнасцямі: як ехалі на тармазах, як я лыжку згубіў. Развесялілі Леніна. Падышоў ён да мяне і з хітраватай усмешкай пытае: «Які ж вы цяпер салдат без лыжкі? Усе будуць крупнік есці, а вы сядзець, пазіраць. Не,—кажа,—так нельга, каб салдат ды без лыжкі. Вы, Мікалай Ільіч,—звярнуўся ён да Падвойскага,—не забудзьце выдаць салдату і лыжку». Я кажу: «Ды што вы, Уладзімір Ільіч, не турбуйцеся, як-небудзь абыдуся». А ён узяў вось так рукі ў бокі, нахіліўся да мяне і ўжо сур'ёзна: «Не, дарагі таварыш, «як-небудзь» не трэба. «Як-небудзь»—гэта значыць дрэнна. А дрэнна рабіць мы не маем права. Так што бярыце лыжку». Во які ён, наш Ленін, усе салдацкія патрэбы ведае...

Пятро дастаў з патайнай кішэні шыняля скрутачак, разгарнуў яго і паказаў усім бліскучую лыжку.

Чырвонаармейцы падыходзілі да Пятра, з цікавасцю разглядалі лыжку. Дзіва што! Самога Леніна падарунак.

Восенню, у час перамір'я з немцамі, у полк прыйшла тэлеграма ад

Леніна. Уладзімір Ільіч паведамляў, што навісла пагроза страты важнага для краіны горада Баку. Полк накіроўваўся на Каўказ.

— Помніць нас Ленін,—радаваліся байцы і пачалі рыхтавацца да адпраўкі.

І тут малодшы Нупрэў сын прычапіўся да брата Пятра:

— Вазьмі мяне з сабой. Снарады падвозіць буду, акопы капаць. А не возьмеш, сам уцяку на фронт.

І ласкай угаворваў яго Пятро, і пагражаў, а той стаяў на сваім: вазьмі.

Шкада стала Пятру брата, дастаў ён заветную лыжку, перадаў Андрэю:

— Вазьмі на памяць, беражы. Гэта ленінскі падарунак. Адаю табе з адной умовай: калі ты спатрэбішся Радзіме, перадай лыжку свайму будучаму сыну.

Згадзіўся Андрэй, застаўся дома. Грамадзянскую вайну старэйшыя браты пераможна скончылі без Андрэя, самі выгналі з савецкай зямлі інтэрвентаў і белагвардзейцаў.

А летам 1941 года Радзіма паклікала і Андрэя. Ідучы на фронт, Андрэй перадаў дарагую лыжку свайму сыну Янку. І такі ж наказ даў:

— Пакліча Радзіма, перадасі свайму сыну.

Андрэй загінуў у няроўным баі пры абароне Кіева. Праз год яго пятнаццацігадовы сын Янка пайшоў у партызанскі атрад. Сына ў Янкі, вядома, не было яшчэ. Таму дарагі падарунак Леніна перадаў ён суседскім дзецям.

— Беражыце,—даў наказ.—Гэта не проста лыжка. Сам Уладзімір Ільіч Ленін падарыў яе майму дзядзьку.

Янка закончыў вайну ў Берліне, штыхом распісаўся на сценах рэйхстага. І дамоў вярнуўся героем—поўныя грудзі ордэнаў і медалёў. Прыехаў, пытае ў суседзяў:

— А дзе ж ленінская лыжка?

— Вось яна,—паказваюць піянеры.—Мы яе хочам перадаць у музей.

— Правільна,—згадзіўся Янка.—Трывалы мір мы заваёвалі. А пакліча Радзіма...

— Заўсёды гатовы!—дружна адказалі яму піянеры.

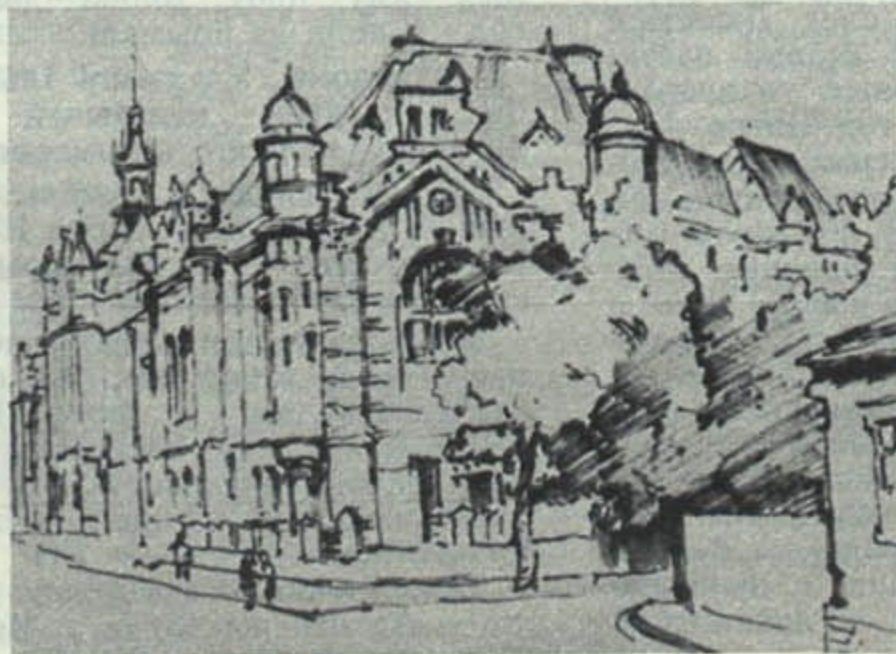
КАЗКІ СІНЯГА ВОРУ

Гудзе машынамі шырокі гасцінец са Слуцка на Пагост. Наўзбоч у чаротах пабліскае вузкая змейка Случы. На яе правым беразе рассыпаліся мураваныя і драўляныя домікі вёскі Ісерна.

Пейзаж вакол нагадвае ўкраінскія стэпы—палі і палі, куды ні кінь вокам. І нечакана за вёскай, на бугры—хваёвы гай сустракае шумам, пахам хвоі, смалы. Дрэвы—у абхват, высаджаны ў радкі. У які бок ні глянеш—убачыш, нібы ў перавернуты бінокль, палоску неба і далёкі гарызонт.

Па-мясцовому завецца гай «Вольчыным». Ужо сорок шэсць гадоў. З таго дня, калі камсамолія вёскі Ісерна на чале з актывісткай Вольгай Капацэвіч пасадзіла лес на пясчаным бугры, дзе спрадвеку нічога не расло.

Гадоў дзесяць назад, ужо будучы пенсіянеркай, Вольга Цімафееўна павяла мяне неяк улетку паказаць свой гай. У гаі было столькі суніц, што здава-

13 жніўня 1887 г.
Ул. І. Ленін паступіў у Казанскі ўніверсітэт на юрыдычнае аддзяленне.

Ленінград. У гэтым будынку праводзіў гутаркі ў студэнцкім гуртку Ул. І. Ленін у канцы 1905 г. Цяпер тут электратэхнічны інстытут імя Ул. І. Ульянава (Леніна).

лася, нехта насыпаў там чырвоных пацерак. Вольга Цімафееўна збірала ў прыпол суніцы, потым прымусіла і мяне згарнуць папярковы кулёк і, нягледзячы на мае пратэсты, ссыпала іх туды. А потым мы ішлі па палявой сцяжынцы праз жытнёвы палетак, і Вольга Цімафееўна расказвала пра сваё жыццё і пра сустрэчу з Уладзімірам Ільічам Леніным.

...У жніўні 1923 года за атрымання высокага ўраджаю на сваім уласным надзеле саракагадовая сялянка Вольга Цімафееўна Капацэвіч са Случчыны была ўдзельніцай першай Усеагульнай сельскагаспадарчай выстаўкі ў Маскве. Вазіла туды двухметровыя снапы жыта, пшаніцы, куліткі шаўкавістага льянога валакна, случкія паясы. Атрымала ад выставачнага камітэта прэмію. На мітынг у Вользе Цімафееўне, як прадстаўніцы беларускай дэлегацыі, далі слова. Прыгожая, гаваркая сялянка ў нацыянальнай вопратцы, поўная веры ў светлую будучыню вёскі, прыцягнула ўвагу Надзеі Канстанцінаўны Крупскай, якая ў той час была таксама на выстаўцы. Знаёмства гэта павярнулася для Вольгі Цімафееўны нечаканай радасцю: ёй прапанавалі з'ездзіць у Горкі, пад Масквой, да Ул. І. Леніна, які там адпачываў і лячыўся.

«Селі мы ў легкавічак, — расказвала мне Вольга Цімафееўна, — і пакацілі праз усю Маскву. Потым лесам, лесам — і апынуліся ў парку. Вылезлі з машыны і пайшлі па дарожцы. У глыбіні парку на лаўцы сядзеў чалавек, якога я не раз бачыла на партрэтах. Сэрца мае забілася ад хвалявання. Ільічу сказалі, хто я і адкуль, ён ветліва прапанаваў сесці і загаманіў са мною так проста, што ўсе мае хваляванні як рукою хтосьні зняў. Ведаеце, гаварыла я з ім як са сваім бацькам родным. Расказала Ільічу пра

наша сялянскае жыццё ўсё як ёсць. Як было ў маёй маці дзесяць дзяцей і кожны прасіў хлеба, як рана мяне замуж аддалі. І як бедна родзіць яшчэ наша зямелька. І пра кулакоў расказала, як яны лепшыя землі захапілі. І што пры лучыне ды газніцы сядзяць вечарам мужыкі... Ленін слухаў уважліва, не перабіваў, а потым цікавіўся настроймі сялян, іх патрэбамі. Я яму і гавару: «За камунію, Уладзімір Ільіч, хоць сёння нашы ісернскія сяляне прагаласуюць усе як адзін, толькі дайце кліч...» А ён усміхаўся аднымі вачыма, кідваў позірк на мае ногі, абутыя ў лапці з аборамамі, уздыхаў і зноў пытаўся, на каго дзяцей пакінула, які ўраджай атрымала. І яшчэ сказаў так: «Перадайце, таварыш Капацэвіч, сялянам, што пакончыць з галечай і адсталасцю ў вёсцы мы зможам толькі тады, калі аб'яднаем сялян у кааперацыю». А на развітанне перадаў чалавеку, што мяне суправоджаў, паперку. Па той паперцы мне выдалі чаравікі, суценку, кофту, так што я вярнулася дамоў нібы тая барыня... Яшчэ выдалі нашай случкай дэлегацыі насення канюшыны і тры плугі. Казалі, што гэта таксама быў падарунак Ільіча...»

Сустрэча з Ул. І. Леніным зрабіла незабыўнае ўражанне на малапісьменную, але з прыродным дапытлівым розумам і гарачым сэрцам сялянку. Гэта з'явілася паваротным этапам у яе жыццё. Падобна тысячам жанчын нашай краіны Вольга стала вучыцца кіраваць дзяржавай. Вярнуўшыся з Масквы, яна выступала на мітынгх у сваёй і суседніх вёсках, расказвала аб сустрэчы з Ільічам, заклікала сялян парываць з вузкімі палоскамі, са старым бытам. Умела яна гаварыць пераканаўча, страсна, складна, сваімі словамі, без падказу і паперак. Умела паспрацаваць са сваімі праціўнікамі.

Смерць Ільіча абрушылася на гэтую жанчыну цяжкім горам, як і на мільёны працоўных людзей усяго зямнога шара. У той жа год Вольга Цімафееўна збірае сялян і перавозіць з вёскі Каты ў Ісерна былы панскі маёнтак, каб абсталяваць там школу. Не было ні парт, ні класных дошак — і яна едзе ў Слуцк, «прабівае» ўсё, што трэба, дастаўляе ў школу і першага верасня 1924 года ўручае настаўнікам ключы ад новай сямігодкі! Ці трэба казаць, якая гэта была падзея для таго часу ў сяле, дзе ўласнае прозвішча кожны спрадвеку «падпісваў» крыжыкам...

Кулакі і былыя панскія паслугачы адказалі на гэта падпалам вёскі. Тройчы ў той год «чырвоны певень» гуляў па саламяных стрэхах Ісерна. Не мінаваў ён і хаты Вольгі Ціма-

фееўны. Але нішто — ні пагрозы, ні пажары — не магло збіць з выбранага шляху гэтую смелую сялянку, якая ў глыбіні сэрца несла памяць аб Ільічу.

У сакавіку 1924 года яна была дэлегаткай Надзвычайнага з'езда Саветаў БССР, дзе выступіла з прамовай і была выбрана членам ЦВК БССР. З гэтага часу і да мая 1925 года яна працуе ў Наркамсбесе рэспублікі, ездзіць па гарадах і вёсках, клапаціцца аб праўладкаванні інвалідаў грамадзянскай вайны і аб беспрытульных дзецях.

Летам 1924 года жаночы аддзел ЦК КПБ накіраваў у Маскву на Сусветны кангрэс жанчын-камуністак дэлегацыю работніц і сялянак. У састаў дэлегацыі ўвайшла і В. Ц. Капацэвіч. 11 ліпеня таго ж года ў дзень адкрыцця кангрэсу беларуская дэлегацыя паднесла Чырвоны сцяг польскай жаночай дэлегацыі, а Вольга Цімафееўна перадала ёй случкі пояса. Уручаючы яго, сказала: «Няхай гэты пояс аб'яднае ўсіх польскіх жанчын пад нашым Чырвоным сцягам». Зала адказала на яе словы словам апладысменту...

І ўсё ж за справамі дзяржаўнай важнасці яна не забывала сваю вёску, сваіх дзяцей, якіх пакінула на сваякоў. Яе цягнула ў Ісерна, дзе пачыналася калектывізацыя і абвастралася класавая барацьба. Вольга Цімафееўна становіцца актыўным арганізатарам новага жыцця. У 1931 годзе ў яе роднай вёсцы ствараецца калгас «Калектывіст». Яна адной з першых падае заяву. Некалькі гадоў працуе загадчыцай птушкафермы, потым начальнікам добраахвотнай пажарнай дружны. Было ў яе характары нешта ад тых рускіх жанчын, пра якіх яшчэ М. Някрасаў пісаў: «Коня на скаку астановит, в горящую избу войдет». Яна на самай справе не раз першая кідалася ў агонь, ратавала дзяцей, маёмасць, і калгасная пажарная дружина ў трыццатыя гады лічылася ўзорнай у раёне.

А калі на нашу краіну напалі гітлераўскія захопнікі, Вольга Цімафееўна трымала цесную сувязь з партызанамі. Іх жа з вёскі Ісерна пайшло ў лес каля ста чалавек. Усе тры гады акупацыі лясныя салдаты знаходзілі ў яе хаце прытулак, ежу, каштоўныя звесткі.

...Калісьці ў «Калектывісце» аб'ядноўвалася трыццаць гаспадарак, трыста пяцьдзясят гектараў зямлі, трыццаць коней і столькі ж кароў, а «механізацыю» прадстаўлялі дваццаць аднаконых плугоў і гэтулькі ж драўляных барон.

А цяпер?

Вось што мне паведаміў сакратар партыйнай арганізацыі

калгаса імя Мічурына Мікалай Міронавіч Башура.

За калгасам замацавана 2967 гектараў зямлі, у тым ліку 1137 гектараў ворнай. У гаспадарцы 406 двароў, на пяці фермах 1165 галоў буйной рагатай жывёлы і больш за тысячы свіней. Калгас выканаў летась два гадавыя планы па продажы збожжа, а валавы збор дасягнуў 1100 тон. Гэта на пяцьсот тон больш, чым у папярэднім годзе. Упершыню ўраджайнасць збожжавых дасягнула 21 цэнтнера (па ўспамінах В. Ц. Капацэвіч, у 1923 годзе яна на сваім надзеле атрымала «рэкордны» па тым часе ўраджай — 10 цэнтнераў). Гаспадарка выканала свае заданні па продажы дзяржаве малака і мяса. Чысты прыбытак ад усіх галін вытворчасці дасягнуў 150 тысяч рублёў. У калгасе цяпер працуюць 16 трактараў, столькі ж аўтамашын, 7 камбайнаў, дзесяткі электраматораў. Адной электраэнергіі ён спажывае больш, чым у 1931 годзе ўвесь раён.

З умацаваннем эканомікі ўзрасла і аплата працы хлебарабаў. Сярэднемесячны заробтак даяркі складае 119 рублёў, свінаркі — 141 рубель, механізатара — 110 рублёў. Цяпер кожная трэцяя сям'я мае тэлевізар, кожная другая — радыёлу, у асабістым карыстанні ісернцаў дзесяткі халадзільнікаў, газавых пліт...

Сорак сем гадоў назад у гутарцы з Ул. І. Леніным В. Ц. Капацэвіч гаварыла: «Сяляне ў большасці непісьменныя, цёмныя, вераць у забабоны. На ўсю акаліцу ў нас трохкласная школа і адзін настаўнік». Сёння ў калгасе працуюць дзесяць спецыялістаў сельскай гаспадаркі з вышэйшай і сярэдняй тэхнічнай адукацыяй. З 20 настаўнікаў, якія выкладаюць у васьмігадовай і трох пачатковых школах, сямёра маюць вышэйшую адукацыю, многія вучацца заочна. Па вечарах запальваюцца агні трох брыгадных клубаў, а праз год будзе адкрыт Палац культуры, які ўзводзіцца на сродкі калгаса. А колькі новых дамоў — усё больш цагляных, вырасла ў вёсцы за пасляваенныя гады!

...Шуміць-гамоніць за акаліцай хваёвы гай: трывожна — у непагадзь, сцішана і лагодна — у добрае надвор'е. Чалавек пройдзе побач — збочыць у соннік, пастаіць сам-насам з думкамі, паслухае, аб чым гамоняць дрэвы. А за гаем па полі аж да самага Салігорска ў чатыры рады выстраіліся апокры высакавольтных ліній, яшчэ далей у сіняй смуге маячаць шахтныя капры трох калійных камбінатаў. Дзень і ноч гудуць ніткі правадоў, нясуць казкі Вольчынага сіняга бору...

М. ТЫЧЫНА

Случкі раён.

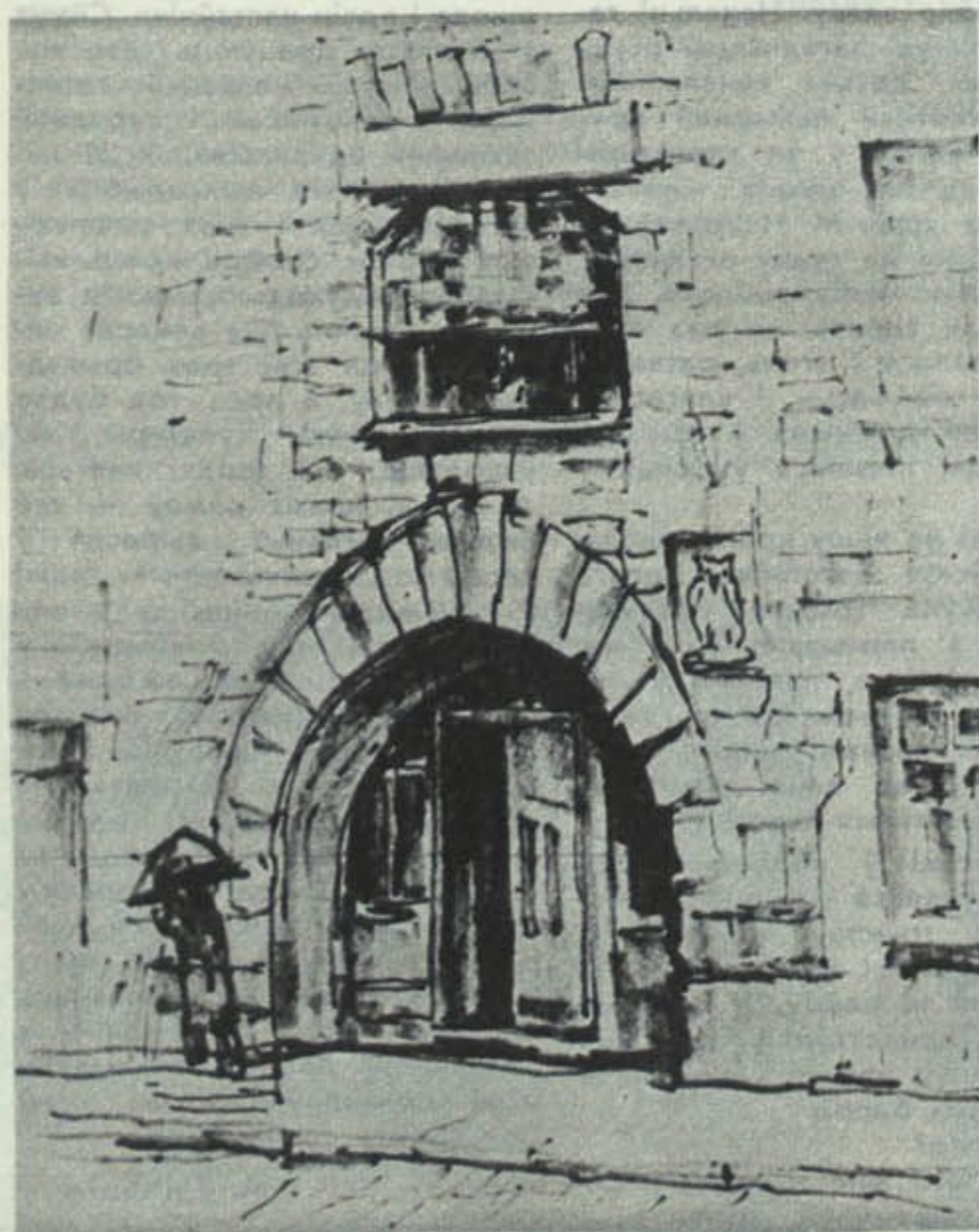
Казань. У гэтым доме ў ноч з 4 на 5 снежня 1887 г. за антыўны ўдзел у студэнцкай сходцы быў упершыню арыштаваны Ленін.

Ленінград. Будынак раённай думы. Тут 16 кастрычніка адбылося расшыранае пасяджэнне ЦК партыі пад кіраўніцтвам Ул. І. Леніна, якое пацвердзіла рашэнне аб узброеным паўстанні.

Ленінград. У гэтым доме на Кранверкскім праспекце, 23, кв. 5/16 (цяпер праспект Максіма Горкага) бываў Ул. І. Ленін. Ён наведаў А. М. Горкага, які жыў тут.

...І СТАЛІ „КУХАРЧЫНЫ ДЗЕЦІ...”

Адкуль мы родам, дзе карэнні нашай радаслоўнай? Дзеці і ўнукі былых сялян, рабочых, тых, чыя памяць аб продках не ішла далей трэцяга пакалення, каго ніколі не ўзнагароджвалі цары ні тытуламі, ні званнямі, хто ніколі не збіраў галерэй партрэтаў сваіх дзядоў і прадзедаў, хто прыходзіў на зямлю мільёнамі невядомых і заняволеных і пакідаў яе такімі ж неведомымі... Дзеці і ўнукі жней, кухарак, прачак, прыбіральшчыц, служанак, мы не вельмі часта задаем сабе і іншым гэтыя пытанні: дзе яны, карэнні нашай радаслоўнай? І можа дарэмна не задаем?

...На вуліцы Акадэмічнай, на чацвёртым паверсе, у сваёй кватэры мяне сустрэла жанчына. Маладая, з кароткай моднай прычоскай. У чорнай з белым каўняром і манжэтамі сукенцы. Тая, чыё прозвішча назваў парторг Акадэміі навук на просьбу рэдакцыі падказаць кандыдатуру тыповай прадстаўніцы сучаснага пакалення вучоных. Галіна Абрамчык, кандыдат навук.

Інтэр'ер аднапакаёвай кватэры. Вялікая, на ўсю сцяну кніжная паліца, радыёпрыёмнік, канапа, недарогі дыван на падлозе. Характэрны быт сям'і сённяшніх дзён. Нічога лішняга, усё проста, сціпла і разам з тым, як гаворыцца, утульна.

Першая хвіліна знаёмства, і ты яшчэ не ведаеш чалавека, не ведаеш, спадабаецца ён табе ці не. Адна справа — «назваць кандыдатуру» афіцыйна, другая — самому прыняць рашэнне, што менавіта пра гэтага чалавека табе хочацца раскажаць людзям. І чалавек яшчэ не ведае, з якой размовай, з якімі пытаннямі звернешся ты да яго, і пакуль што, неяк сумеўшыся, кажа: «Чаму пісаць абавязкова пра мяне? Я ж нічога такога не зрабіла... У нас у акадэміі ёсць выдатныя жанчыны, дактары навук, вядомыя вучоныя...» І раптам само сабой вырвалася гэтае першае пытанне:

— Скажыце, Галіна Васільеўна, а... кім была ваша бабуля?

Здзіўлены позірк. Адвыклі мы ў наш час ад такіх пытанняў.

— Была служанкаю ў памешчыка. Кухаркаю. Потым бялізну людзям мыла.

— А маці?

— Віцебская пралетарка з фабрыкі «КІМ». Панчошніца.

Некалі даўным-даўно ў літаратуры мастацкай і сацыялагічнай час ад часу мільгала праблема «кухарчыных дзяцей». Іхні безнадзейны лёс трывожыў розум і сэрцы перадавых людзей Расіі. Потым прагучэлі словы Леніна аб кухарцы, якая павінна навучыцца кіраваць дзяржавай. Потым прайшлі гады, дзесяткі гадоў, праз разруху і голад, праз барацьбу і нястачы. Праз вялікае новае і праз вайну. І зноў дзесяцігоддзі... І вось ён перад табой, чалавек, які ўзрос за тры апошнія дзесяткі гадоў, сучаснік, той самы чалавек, дзеля якога і ў імя якога было ўсё — і нястачы і барацьба. Лёс якога вызначылі яшчэ далёка да яго з'яўлення на свет. І, прызнацца, я нават узрадавалася шчасліваму для журналіста выпадку, што бабуля гэтай маладой жанчыны, кандыдата навук, невядомая мне Малання Максімаўна Арцём'ева, некалі была кухаркаю. І падумалася адразу ж: а ці такое яно дзіва, гэтае супадзенне? Тысячы, мільёны «кухарчыных дзяцей» і ўнукаў — гэта мы, гэта нашы сучаснікі.

Сучаснік — чалавек, які не проста жыве ў адзін час з табою, гэта той, хто разам з табою, разам з тваёй краінай дзяліў і падзяляе ўсе падзеі, што стануць потым здабыткам гісторыі, хто ўвабраў і ўбірае ў сябе дух, трывогі, радасці і клопаты сённяшняга дня.

...Была вайна, і краечкам памяці захапіла яна маленькую Галю. Вакзалы, бамбёжкі, эвакуацыя. Дабрата чужой жанчыны, сялянкі з-пад Саратава, якая дала прытулак іх сям'і (як знаёма ўсё гэта, як знаёма!). Дабрата ўсёй вёскі. Галя помніць, як выпраўлялі людзі яе маці ў шпіталь да бацькі, як прыносілі хто што мог, хто мёду шклянку, хто хлеба акраец. Пісьмы з фронту і пісьмы на фронт, вяртанне ў разбураны дашчэнту Віцебск (як знаёма і гэта!), зямлянка з высокаю трубаю-комінам, у якой пачынала сям'я Абрамчыкаў сваё новае, пасляваеннае жыццё.

І зноў дабрата (гэтае слова праходзіць праз усе ўспаміны яе дзяцінства): «Мне хочацца, Галачка, каб стала ты калі-небудзь урачом, каб была добрым чалавекам, несла людзям дабрата», — пісаў племянніцы з фронту дзядзь-

Домік і з'езда РСДРП.

ка, палкоўнік медыцынскай службы Аляксандр Венядзіктавіч Арцём'еў. Ён загінуў у самыя апошнія дні вайны, але след яго жыцця цягнуўся яшчэ доўга, доўга, сапраўды як след пагаслай зоркі. Прыходзілі людзі, якім выратаваў некалі жыццё ваенны ўрач Арцём'еў, знаходзілі яго бацькоў, каб пакланіцца і пацалаваць руку маці, якая нарадзіла і выхавала гэтага чалавека, Маланні Максімаўне...

І Галіна стала ўрачом. Гэта хацеў дзядзька, што загінуў на фронце. Гэта хацеў яе бацька, які вярнуўся з вайны інвалідам. Гэта хацела яе бабуля, якая бачыла ў лёсе ўнучкі працяг жыцця свайго загінуўшага сына. Гэта хацела і сама Галіна.

Сучаснік — гэта чалавек,

Галіна Васільеўна Абрамчык.

які ўвабраў у сябе ўсе трылогі і радасці сённяшняга дня. Скажыце, каго з нас не хваляюць такія праблемы? Адкуль бяруцца хваробы, да якіх яшчэ не можа па-сапраўднаму даступіцца медыцына? Колькі разоў паўтараем мы словы: «У наш век, у век пакарэння космасу—і вось не могуць жа вылечыць, не могуць разгадаць, адкуль бярэцца, напрыклад, той жа самы рак, або чаму на малады, здаровы арганізм раптам ні з таго, ні з сёго, здавалася б, абрушыцца такая хвароба, як рассеяны склероз? Чаму ён накідаецца на чалавека? Як яго лячыць?» Гэта не менш злосная і не менш загадкавая для медыцыны хвароба, чым рак. А можа на сённяшні дзень і яшчэ больш загадкавая?

Адной з лабараторый Інстытута фізіялогіі Беларускай Акадэміі навук даручана вельмі складаная і вельмі ганаровая задача—заяцця высвятленнем загадкі гэтай хваробы, шукаць метады яе лячэння. І Галіна Абрамчык адна з тых, хто вось ужо некалькі гадоў, гадзіна за гадзінай, дзень за днём, дослед за доследам, то асцярожна, то смела, то навобмацак, то ўзброеная сваёй уласнай новай метадыкай, кладзе цаглінку за цаглінкай для таго будучага будынка, які стане потым вялікім навуковым адкрыццём. Стане абавязкова! Бо хвароба гэтая ўжо сёння нагадвае звер, абкладзенага з усіх бакоў загоншчыкамі. Звер яшчэ жывы і дужы, ён шмат гора і пакут прыносіць пакуль што, але ўсё вузейшы становіцца круг. І ён павінен замкнуцца, гэты круг.

Для таго і ідуць ад палат, дзе ляжаць хворыя, — «каб вы ведалі, як цяжка бывае

глядзець гэтым людзям у вочы, калі не можаш ім дапамагчы, а яны спадзяюцца, чакаюць... Здаецца б, палавіну ўласнага жыцця аддала за вырашэнне загадкі гэтай хваробы» — ідуць ад палат у свае лабараторыі і доктар медыцынскіх навук Антаніна Леановіч, і кандыдат навук Ніна Шувалава, і навуковыя супрацоўнікі Галіна Давыдава і Маргарыта Пашкоўская. І яна, наша сённяшняя знаёмая Галіна Абрамчык, усе, хто «абкладвае звер». Кожны са свайго боку... Усю гэту навуковую работу абагульняе, накіроўвае тэарэтычна і практычна акадэмік Даніл Аляксандравіч Маркаў.

Прырода не аддае свае таямніцы лёгка і проста. І не ўсё ўдаецца зрабіць адразу, тым больш у такой складанай праблеме, як структура, механізм, фізічныя і хімічныя законы нервовай клеткі—гэта загадка з загадак прыроды. Ад штудзёнай работы да асацыяў у канферэнц-залах ляжаць глыбокія, як бяздонне, шляхі. І ўсё ж...

— А ваша навуковая работа, Галіна Васільеўна, прынесла хоць крышку карысці людзям ужо сёння?

Доўга маўчыць, доўга думае Галіна Абрамчык. Складанае гэта пытанне для чалавека навукі, я разумею. Потым я праслухала цэлую лекцыю, даведалася, што такое міэлін—рэчыва, з якога складаецца абалонка нервовай клеткі, што такое гіпаталамус—той цэнтр у мозгу чалавека, які каардынуе многія важныя функцыі нашага арганізма, даведалася, што тэмай яе дысертацыі, мэтай яе даследаванняў, было высветліць, як паводзіць сябе наднырачнікі пры рассеяным склерозе, што з тэмай увагу-

ле яна справілася, высветліла не толькі «іх паводзіны», але і сродкі ўздзеяння на гэтую таксама яшчэ вельмі загадкавую для медыцыны залозу—наднырачнікі. І зрабіла не толькі гэта. Распрацавала метадыку лячэння штучнымі гармонамі, якія вельмі актыўна ўздзейнічаюць на залозы, устанавіла пэўную дазіроўку іх у кожным асобным этапе захворвання і ўсё гэта перадала ўжо ў клініку, перадала на ўзбраенне ўрачам-практыкам.

— А што цяпер хвалюе вас, якая навуковая праблема?

— Увогуле, усё тая ж—рассеяны склероз. А канкрэтна, як паводзіць сябе пры гэтай хваробе гіпаталамус. Ёсць сур'ёзныя меркаванні, што і ён у многім вінаваты...

Зноў доследы, тысячы доследаў над марскімі свінкамі, трусами. Аналізы крыві хворых, роздум і абагульненне гэтых аналізаў. Ужывленне электродаў у паддоследную жывёлну і ўздзеянне праз іх самымі рознымі прэпаратамі, фізічнымі рэакцыямі. Адкрые ці можа прыадкрые крышку прырода чалавеку сваю таямніцу? Мозг—гэта ж такая тонкая, такая складаная і мала даследаваная яшчэ галіна. Трывогі, хваляванні, пошукі і тая творчасць, імя якой—навука.

І зрэшты ў фундамент вялікага будынка новага навуковага адкрыцця ляжа яшчэ адна цагліна, пакладзеная рукой гэтай спакойнай маладой жанчыны з прыемнай і культурнай гаворкай. Унучкі кухаркі. Дачкі віцебскай пралетаркі з панчошнай фабрыкі. Нашай сучасніцы.

А. УЛАДЗІМІРАВА

У Горках знаў яго любы.
Мужыкі на сходку звалі.
І з дзяццмі папросту быў —
Ледзь убачаць — абступалі.

Быў ён хворы, ды хадзіў
На прагулку ў луг прырэчны.
З кім ні стрэнецца — любіў
Паздаровацца сардэчна.

Як ішоў ён пехатою —
Пазнавалі ўсе вакол,
Ды здарылася такое
Тут аднойчы з печніком.

Хіба ж можна! Як жа так!
Бачыць: крочыць незнаёмы
Па лугу па заліўному
Без дарогі, наўпрастак.

І пячнік аж задаволен, —
Важна ўзяўшы руку ў бок, —
Бо пры тым цары Міколе
Пафарсіць ён хіба мог!

Бо зямелькі — кот наплакаў.
Не жыццё было — нуда:
Градкі дзве капусты, маку,
А цяпер ён — гаспадар!

— Гэй, ты! Што там ходзіш
лугам!

Дзе дазвол таптаць пакос! —
Ды з пляча на ўсю акругу
І паехаў і панёс!

ЛЕНИН І ПЯЧНИК

Аляксандр ТВАРДОЎСКИ

Разышоўся. А прахожы
Усміхнуўся, кепку зняў:
— Добра лаяцца ты можаш... —
Толькі гэта і сказаў.

Прыпыніўся на хвілінку
Вінавата, як хлапец.
Моў, пайду другой сцяжынкой...
Тут бы справе і канец.

Ды пячнік — душа жывая,
Разышоўся не на жарт.
— Тваё прозвішча! — пытае, —
Што ты тут за гаспадар!

Ну, а той, відаць, не можа
Размаўляць так, не прывык.
— Ленін... — адказаў прахожы.
— Ленін! — тут і сеў пячнік.

...Дзень за днём праходзіць
лета,

Восень з хлебам на парог,
Ды забыць выпадак гэты
Той пячнік ніяк не мог.

Ды вось раптам днём
прыгожым

Да хаціны к печніку
Пад'язджаюць па парохы
Два вайскоўцы у вазку.

Шчэ вароты не адкрыты,
А ў акне ўся сям'я.
Госці ўходзяць...
— Вы такі-та! —
Рукі звесіў...
— Вось ён... я...
— Апануцца, —
Ён за світку,
Ды не знойдзе, дзе рукаў.
Жонка буркнула сярдзіта:
— За язык цябе — прапаў...

Печніку не да размовы
У сітуацыі такой.
— Папрашу, — сказаў
вайсковы, —
Інструмент узяць з сабой.

...Знікла хата за пагоркам.
Конік тупае трушком.
Паварот. Сядзіба Горкі.
Сад. Падворак. Белы дом.

У доме пуста, нелюдзіма.
Кацяняці не відаць.
Цягне сцюжай, пахне дымам.
Ёўня, брат, ні даць, ні ўзяць.

Толькі сеў стары з павіннай,
Аглядзецца шчэ не змог,
Раптам крокі у гасцінай.
Ён з'явіўся на парог.

Вельмі ж звычайная, відаць,
Печніку работа.
Таму вызначыцца так
Тут яму ахвота.

— Толькі будзь, Ільіч, здароў.
Зладзім любя, міла.
Каб якіх ні сунуць дроў,
Грэла, не дыміла.

І каб цёпла скрозь было —
Робіцца з увагай.
Каб у коміне гуло
Ад вялікай цягі.

А што дым на хату йдзе —
Справа паправіма.
Зробім так, што загудзе,
Друг ты наш любімы.

Разважае так стары,
А душа ў яго спявае.
Бо як там ні гавары,
Каму робіць — добра знае.

Калі ў печы той пад вечар
Затрашчаў ахапак дроў,
Тут і выйшаў Ленін к печы
І размову так павёў:

— Па-майстэрску лечыш печы,
Люба-міла, як гарыць! —
Даражэй тых слоў сардэчных
У жыцці не чуў стары.

Ад тых слоў у майстра вочы
Засланіла, як на грэх.
Іх стары працерці хоча —
Рукі ў гліне, не пратрэш.

Нешта к горлу падступала.
Раптам мову адняло.
І калі сляза упала,
Ільіча ўжо не было.

А пасля сядзелі разам,
Па-сяброўску чай пілі,
І, вядома, што адразу
Тут размову павялі.

Тут душэўна, слова к слову,
Дзе згаджаўся, дзе пярэч.
І пра справы Ільічыны...
І, вядома што, пра печ.

На душы вясна ў старога,
Дык пры выпадку такім
Прыступіў ён тут з трывогай
Да размовы аб другім.

— Раз пайшло ўжо такое,
Не магу я прамаўчаць.
Мне даруй, Ільіч, за тое...
Ну, на лузе... у той час.

Прызнаю сваю памылку.
Толькі Ленін перабіў:
— Унь ты што, — сказаў
з ухмылкай, —
Я пра тое ўжо забыў...

Па марозцу майстар выйшаў
І дадому наўпрастак.
Слупам дым, за дрэвы вышай,
— То-та цяга! Любата!

Ад душы ён задаволен.
Пад сабой не чуе ног.
Цераз сад, бялюткім полем
Ён спяшаў дамоў як мог.

Жонка дома у адчаі:
— Дзе ты! Як! Ну, гавары!
— Ды у Леніна... За чаем
Засядзеўся твой стары.

Пераклад Міхася СКРЫПКИ

Вырас новы пасёлак.

— Вось такая будзе і ваша кватэра.

СЫХОДЗІШ, ВЁСКА, З ЯСНАЙ ЯВЫ...

...Сыходзіш, вёска, з яснай явы.
А твой народ вернападданы
Імкнецца, скінуўшы кайданы,
Дз новай долі, новай славы».
(Я. Купала).

Вы ведаеце, якія прыгожыя мясціны пад Шкловам? Каб ведаць гэта, трэба пабываць там і самому пабачыць...

Увесь шлях ад Оршы дарога бяжыць нібы змейка, то ўверх, то ўніз, а то раптам працягнецца роўнай бліскучай істужкай — і на дзесятак кіламетраў відаць усё наваколле з лясамі і пералескамі, вузкімі і шырокімі ручулкамі, вялікімі і малымі вёскамі, бяскрайнімі палямі. І вяннец усёй гэтай прыгажосці — паўнаводны Днепр, што нясе серабро сваіх вод далёка на поўдзень.

Прыгожыя мясціны пад Шкловам.

На 25-м кіламетры ад Оршы зусім нядаўна, усяго якіх два гады назад, узнік указальнік: «Пасёлак «Юбілейны». Ды і без указальніка відаць маленькі цагляны гарадок у чыстым полі. Да яго ад шашы вядзе ас-

фальтаваная дарога. Тут пакуль што крыху больш за пяцьдзесят прыгожых домікаў, акаймваных маладымі садкамі. Расціць фундаменты і новых пабудов. Па генеральнаму плану калгаса тут будзе культурна-бытавы комплекс з Домам культуры, школай, бальніцай, камбінатам бытавых паслуг, магазінамі, сталовай, дзіцячым садкам-яслямі. Адным словам, быць тут калгаснаму цэнтру.

— А ці хутка гэта будзе? — зацікавіцеся вы.

— Праз пяць-шэсць год, — скажа старшыня калгаса Васіль Гаўрылавіч Пархоменка. І калі ўжо гаворка зойдзе пра будаўніцтва, ён абавязкова дадае: — Мы яшчэ будзем эксперыментальны вытворчы комплекс па адкорму буйной рагатай жывёлы. Тут будзе 21 будынак: жывёлагадоўчыя памяшканні з поўнай механізацыяй, ветлячэбніца, Дом жывёлаводства. У бягучым годзе ў асноўным работа будзе завершана...

І адразу падумаеш: не, яшчэ гадоў дзесяць назад не мог калгас вось так, па-гіганцку размахнуцца. І дамы будаваць,

і цэлыя жывёлагадоўчыя комплексы адначасова. А цяпер можа.

Добра жыўць у калгасе людзі. Моцныя тут сямейныя традыцыі. Па хлебаробскай лініі бацькоў і дзядоў ідуць дзеці, унукі. У кожнай вёсцы сустранеш па некалькі пакаленняў хлебарабаў. Нікіціны, Ісаковы, Прохарава, Макарава, Мацьковы...

Пра адну такую дынастыю, пра тры пакаленні хлебарабаў Мацьковых, і будзе наш далейшы расказ. Павядзе яго Мар'яна Іванаўна, маці, бабуля, прабабка...

— Гэта колькі ўжо будзе, як мы зляпілі нашы жыцці ў адно? Ды, бадай, ужо сорок гадоў, калі не больш. Было гэта яшчэ да калектывізацыі. За ўдаўца, на траіх дзяцей ішла. Быў мой Сільвестр Сцяпанавіч такі ж бядняк, як і я. Казалі мае родзічы ды суседзі: «Куды ты, Мар'яна, на траіх дзяцей? Ды і сам ён — хіба гаспадар? За сваімі камбедамі ні дня ні ночы не бачыць». Нікога я не паслухала, пайшла. Шкадавала і яго і дзяцей. Малыя яшчэ былі.

Старэйшаму, Пашку, толькі сёмы гадоў ішоў. Была ім за маці. А Сільвестра і сапраўды дома не ўтрымаць: то ён у сельсавеце, то ў камбедзе засядае.

Пачалася калектывізацыя. Ох, неспакойны час быў! Такіх актывістаў, як мой Сільвестр, нямала было ў Заброддзі (гэта за два кіламетры ад нашых Малых Славеняў, дзе цяпер жывём). Але і кулаччо не драмала. Колькі я бяссонных начэй правяла, колькі слёз праліла, чакуючы яго дадому.

Як ні цяжка было, стварылі калгас у Заброддзі. А тут прыходзіць гаспадар, загадвае: «Збірайся, жонка, у Малыя Славені едзем». Думала, мо ў госці запрашаюць. А ён: «Калгас будзем арганізоўваць. Мяне за старшыню партыя пасылае».

Ну, што ж, куды іголка, туды і нітка. Сабралі свой скарб, пасадзілі малых на воз і паехалі... Вось ужо хутка сорок гадоў, як тут жывём. Сем год ён тут старшыней калгаса «1-е Мая» быў.

Стралялі кулакі па ім, збіва-

лі да паўсмерці. А ён, бач ты, жывучым аказаўся. Усё за калгас ды за Савецкую ўладу агітаваў. Як з вінтоўкай у грамадзянскую.

Бачыце, зараз на вуліцы хоць светафоры расставілі. Вунь колькі тэхнікі рознай. А мы пачыналі з сярпа ды касы... Я кажу: «Мы пачыналі». А што ж, і мне, старшынёвай жонцы, давялося шмат папрацаваць і ў полі, і на ферме, і сярод жанок.

І, ведаеце, з году ў год калгас наш набіраўся сілы. Сяляне паверылі, а гэта — галоўнае. Мне прыпамінаецца, як упершыню па нашай вуліцы праехаў трактар. Колькі радасці, як дзіваваліся людзі. А мой Сільвестр дык той проста ззяў: «Вось пачакайце яшчэ крыху, — казаў ён калгаснікам. — Не адзін і не два дзесяткі трактараў загудуць на нашых палях». Так яно і было...

А потым быў першы з'езд калгаснікаў-ударнікаў. І мой Сільвестр — дэлегат на ім...

О, калі б не тая памятная раніца 22 чэрвеня 41-га года...

Мне не давялося, як многім жанкам, пасылаць свайго мужа на вайну. Не ўзялі: год не падыходзіў, ды і інвалід ён... Паслала двух сыноў, двух саколікаў — Валодзьку і Паўла. Вярнуўся адзін Павел. Хацеў да самага Берліна дайсці, каб адпомсціць ворагу за брата. Не дайшоў. Ранілі ва Усходняй Прусіі. Вярнуўся інвалідам.

Многіх не далічыліся тады ў Славенях, у Каменцы, Заполлі, Кліне, Нікіцінічах. Апусцела ўсё, агалела ў вёсках пасля навалы фашысцкай.

А зямля так прасіла дужых рук... За плугі ўзяліся жанчыны, інваліды і дзеці. Не адзін дзесятак кіламетраў схадзіў за плугам і мой салдат, Пашка. Добра пераняў ён бацькаву ды матчыну навуку даглядаць зямлю, і дзецям сваім таксама перадаваў яе. Возьме, бывала, на рукі свайго малаго сына — Валодзьку ці Мішаньку — узніме ў гару і пытае: «Ці бачыш, сынку, як высока жыта расце?»

«Да сонца вырасце», — згаджаўся малы.

«Да самага сонца. З хлебам будзем».

«Тата, а тата, а зямля дыхае?»

«Дыхае, сынок. Вось прыслухайся сам. Яна, як чалавек. Яе паважаць трэба...»

Не сказала я яшчэ вам, што васьмьрых дзяцей мы выгадалі з Сільвестрам Сцяпанавічам: шасцых сыноў і дзвюх дачок. Цяпер шасцёра застаўся. Усе сыны ля зямлі: Павел, Аляксандр, Міхась, Пётр. Дачка Ніна, тая ў Алма-Аце, служачая, а муж у яе — кандыдат навук; Вольга — сакратар суда ў Горках.

Паўлавы сыны, мае ўнукі —

Валодзя і Міша — трактарысты ў нашым калгасе, дачка Паўла сельскагаспадарчую акадэмію скончыла. На Гродзеншчыне працуе.

Пра свайго старэйшага ўнука, пра Валодзьку, асобна хачу сказаць. Ён нядаўна вярнуўся з цаліны. Вярнуўся не адзін. Прывёз шэравою сям'ю Віталю. Майго праўнука...

Прыехаў — і адразу на той новы пасёлак. На «Юбілейны». «Пайду, кажа, на тую цаліну пагляджу...» З таго часу ўсё — цаліна ды цаліна. Бач ты, пакарыцель цаліны!

Ды нікая гэта не цаліна. Тут калісьці яго прадзед, дзед Сільвестра бацька, зямлю араў, а потым сам дзед старшынёй калгаса быў. Ну, якая гэта, — кажу, — цаліна, калі яшчэ тры гады назад тут стопудовы ўраджай знімаў... А потым сюды прыйшоў бульдозер, праклаў дарогу. І папаўзлі па ёй чародкі машын з цэглай і цэментам... Усяго гэтага, вядома, Валодзя не бачыў. Толькі з нашых пісьмаў даведваўся салдат, што калгас будзе новы пасёлак недалёка ад дзедавай хаты. І што Васіль Гаўрылавіч Пархоменка, наш старшыня, сказаў: будуць у гэтым пасёлку жыць маладажоны. А паколькі ён пачаў будавацца да 50-годдзя Беларусі, то і назва яму — «Юбілейны».

Ну, папрацаваў крыху пасля дэмабілізацыі ў Казахстане наш пакарыцель цаліны і прыехаў дадому. Вядома, радаваўся старшыня наш: яшчэ адзін трактарыст прыехаў у калгас. А мы з дзедам не менш: «Тота ж, дачакаліся праўнукаў. Расце, шырыцца род Мацько-вых!»

Заўзяты трактарыст атрымаўся з Валодзі. Між іншым, працуе ён побач са сваім малодшым братам, Міхасём.

Жыве маладая сям'я пакуль што ў бацькоў. Але ўжо хутка яны справяць наваселле. На тым жа пасёлку, на «Юбілейным». Нават і домік сабе аблюбавалі, той, што па правы бок вуліцы, бліжэй да ясляў. Марынка часта забягае туды. Ёй жа спадручна: маляр яна, зараз на пасёлку працуе. Усё аглядзела як мае быць, пра ўсё распытала ў будучых сваіх суседзяў, што жывуць там. Даведалася, што калгас здае дамы з поўным, так сказаць, камфортам: тут і электрычнасць, і радыё, і паравое ацяпленне, і газ. Нават малады фруктовы садок пад вокнамі. За арэнду такога васьмі дома, у якім тры пакоі, кухня, веранда, навасёлы плацяць 8 рублёў у месяц. А хочаш набыць яго ва ўласнасць, — калі ласка! Грошы можаш уносіць у калгасную касу ў растэрміноўку на 5—10 год.

Скажу я вам шчыра: любата ды і толькі. Вось якое жыццё настала ў вёсцы. Жыві і радуйся.

Толькі не думайце, што калі я пра сваю сям'ю ўсё гавару, дык ужо ў калгасе нашым ні пра каго іншага і сказаць няма чаго. Не. У нас такія працавітыя людзі, што пра кожнага можна добрае слова сказаць.

Працуе ў нас у калгасе аграном Ніна Іванаўна Ніканавы, ордэнам «Знак Пашаны» ўзнагароджана. Гэта дзякуючы яе клопатам вырас у нас такі выдатны ўраджай: па 30 цэнтнераў збожжа, па 200 цэнтнераў бульбы з гектара. Ніколі ў нас такога не было раней.

А калі раней было, каб цяляткі калгасныя амаль па кілаграму за дзень прыбывалі? У Лідзіі Самонавай прыбываюць. І амаль па 4 тысячы кілаграмаў малака ад каровы на даілі летась Валянціна Новікава, Ганна Падабаева, Хрысціна Якімкова.

Ну, а льнаводцы? Чым яны падавалі калгас? Трэба сказаць, што тутэйшыя мясціны здаўна славыцца выдатнымі льнамі. І, вядома ж, умелымі жаночымі рукамі, што іх вырошчваюць. Самы высокі ўраджай летась быў у звяне Кацярыны Сяргееўны Макаравай, па 10,1 цэнтнера сям'я і 9,8 цэнтнера валакна з кожнага гектара. Кацярына Сяргееўна Макарава і Марыя Самойлаўна Казлова, таксама звенявая па льну, — медалісткі ВДНГ у Маскве.

Звяно Макаравай выйшла на першае месца ў Шклоўскім раёне, яно адзначана дыпламам першай ступені і грашовай прэміяй, а звенявая атрымала турысцкую пущэўку на Чарнаморскае ўзбярэжжа Каўказа.

А калі гаварыць пра здабыткі, то лён летась прынёс калгасу 300 тысяч рублёў прыбытку. Гэта з трохсот гектараў! Усяго ж у мінулым годзе тут

атрымана прыбытку каля паўтара мільёна рублёў.

Калгас імя Кірава перадавая гаспадарка ў раёне. Аб гэтым сведчаць і тры пераходныя чырвоныя сцягі, якіх удастоены ён за вытворчасць сельскагаспадарчай прадукцыі.

Сёння на калгасных палях і фермах працуе больш за трыста матараў. На кожны працадзень у нас плацяць па чатыры рублі грашыма.

Помню, у трыццатыя гады нічога ў нашых вёсках не было. Толькі хаткі ў зямлі сядзелі. А цяпер у кожнай вёсцы — школа, медпункт. У цэнтры калгаса, у вёсцы Славені — ёсць камбінат бытавога абслугоўвання, сталовая. Ёсць клубы, бібліятэкі.

У нас моладзь не ўцякае ў горад. Наадварот. У наш калгас прыязджаюць нават з-пад Адэсы, з Сібіры, Казахстана, з берагоў Ахоцкага мора. Прыехалі Уладзімір і Галіна Кавалёвы, Мікалай і Вольга Смятанікі, Аляксандр і Ганна Гарэлікі, Іван Астапаў з сям'ёй і яшчэ многа маладых сем'яў, што жывуць зараз на пасёлку «Юбілейны».

...Усё вышэй узнімаецца сонца над зямлёй, даўжэйшыя становяцца дні. Па зямлі крочыць вясна. Далёка за акаліцай мерна ракоча трактар. Ідзе сяўба. Мар'яна Іванаўна сядзіць на лавачцы ў палісадніку, нешта вяжа. А побач, на мураўцы, дзіцячая каляска. У ёй Віталю. Рокат трактара то набліжаецца, то аддаляецца. Бабка Мар'яна падыходзіць да каляскі, доўга стаіць над ёй. Малы смяецца бяззубым роцікам і працягвае да бабкі рукі. Мар'яна Іванаўна асцярожна прыціскае да грудзей дзіця і шчасліва шэпча: «Слухай, праўнучак, твой тата хлеб сее...»

Зінаіда ГРЫБКО

Калгас імя Кірава,
Шклоўскі раён.

ВОБРАЗ ЛЮБІМЫ, ХВАЛЮЮЧЫ

На зямлі няма імя больш блізкага сэрцу кожнага савецкага чалавека, чым Ленін. Нас глыбока цікавіць кожная найдрабнейшая дэталі, кожная жывая рысачка ў яго шматграннай, тытанічнай дзейнасці, у яго вялікім і яркім жыцці.

Іменна таму адна з важнейшых задач нашай кінематографіі — узнавіць сродкамі кінамастацтва бясконца блізкі і дарагі мільёнам людзей вобраз Уладзіміра Ільіча, данесці яго да цяперашняга і будучых пакаленняў.

Мы з удзячнасцю ўспамінаем мастацкія кінакарціны «Ленін у Кастрычніку» і «Ленін у 1918 годзе». У іх упершыню ўдалося паказаць на экране вобраз вялікага правадыра. Маладое пакаленне убачыла ў гэтых фільмах дарагія рысы Ільіча — яго светлы розум, глыбокую чалавечнасць, незвычайную прастату і сціпласць, невычарпальную жыццярэчаснасць, нянавісць да ворагаў рэвалюцыі і непрымірмасць да палітычнай беспрынцыповаасці. Сіла вобраза, створанага ў гэтых стужках артыстам Барысам Шчукіным, заключаецца ў тым, што Ленін паказаны ў арганічнай сувязі з народам. Геніяльны і просты ён і сярод рабочых, і сярод салдат, і сярод вучоных — свой сярод сваіх, ён — плоць ад плоці свайго народа.

Раптоўная смерць Барыса Шчукіна абарвала творчыя планы акцёра ў рабоце над ленінскай тэмай. Але эстафету вялікага творчага подзвігу панеслі далей многія акцёры і рэжысёры савецкага кіно.

Пачынаючы работу над фільмам «Чалавек з ружом», Сяргей Юткевіч запісаў у сваім дзённіку: «Вобраз Леніна — самае дарагое, што ёсць у сэрцы савецкага чалавека. Таму тут немагчымы рэцэпт, шаблон, ігра на «выгрыш», тут мала адной добрасумленнасці ў вывучэнні кінаграфіі, мала аднаго старання пераймання жывапісцаў, скульптараў і фатографістаў улавіць велічныя рысы, — трэба памятаць, што вобраз гэты легендарны. Мне здавалася, што трэба падысці да яго са страшнай усхваляванасцю мастака, з мабілізацыяй той сілы, якая ўласціва толькі мастацтву, з сілай паэзіі».

Імкненне сучаснага мастацтва да аналізу жыцця, імкненне, якое адлюстроўвае асаблівасці цяперашняга развіцця савецкага грамадства, выразна праявілася ў рабоце сцэнарыста Міхаіла Шатрова і рэжысёра Юлія Карасіка над фільмам «Шостае ліпеня».

Сюжэт карціны ахоплівае ўсяго толькі адны суткі — драматычны падзеі ліпеня 1918 года. Экранная дзея напружана да крайнасці. Па ходу фільма паўстаўшыя левыя эсэры набліжаюцца да Крамля, іх снарады рвуцца ўжо на плошчы перад вокнамі кабінета Леніна. Рашэнне аб мерах па ліквідацыі паўстання трэба прымаць тут жа, бо няма часу на іх працяглую распрацоўку і абмеркаванне. Аднак кожнае з рашэнняў, якія прымае Ленін, аказваецца вельмі дакладным, кожнае ўказвае найлепшы шлях і дзеяння. Тут «працуюць» не толькі кароткія мінуты роздуму таго ліпенёвага вечара, — «працуюць» ўсё жыццё рэвалюцыйнага правадыра. У яго дзеяннях увасабляецца шматгадовы вопыт стратэга і майстра рэвалюцыі. Геній Леніна на гэты раз праяўляецца ў хуткасці дакладных рашэнняў. Юрый Каюраў іграе Леніна, канцэнтраванага на адным, — напружанага, як сціснутая пружына, вельмі строгага, суромага, бязлітаснага. У кожным яго слове, у кожным распараджэнні адчуваецца нязломная цвёрдасць, рашучасць, воля.

Набіраючы хуткасць, поезд адыходзіць удалечыню. На экране паяўляецца тэлеграфная стужка: «Усім! Усім! Усім! Парыж, Лондан, Сафія, Берлін, Нью-Йорк, Вена, Рым... Усім саўдэпам! Урад Федэратыўнай Савецкай Рэспублікі, Савет Народных Камісараў, ВЦВК Саветаў рабочых, салдацкіх, сялянскіх і казацкіх дэпутатаў прыбылі ў Маскву. Адрас для зносін: Масква, Крэмль...»

Гэта адзін з заключных эпізодаў новай мастацкай кінакарціны «Поезд у заўтрашні дзень», здымкі якой заканчвае на кінастудыі «Масфільм» рэжысёр Вілен Азараў па сцэнарыю Аляксандра Баршчагоўскага і Уладзіміра Сутырына.

Строга дакументальны расказ у карціне будзе спалучацца з лірычнымі сцэнамі гутарак Ільіча з Надзеяй Канстанцінаўнай Крупскай і Марыяй Ільінічнай Ульянавай.

У ролі Ул. І. Леніна здымаецца акцёр Куйбышаўскага абласнога драматычнага тэатра Мікалай Засухін.

— Я ўпершыню іграю ролю Уладзіміра Ільіча Леніна, — гаворыць ён, — хоць у сябе ў тэатры стварыў на сцэне вобраз правадыра ў спектаклях «Шостае ліпеня» і «Сям'я». Цяпер патрэбны вялікі творчы пошук, каб увасобіць велічны і паўнакроўны вобраз Уладзіміра Ільіча на экране.

У бліжэйшы час кінагледачы пазнаёмяцца з новай работай добра вядомага рэжысёра Юлія Карасіка. Ён заканчвае работу над увасабленнем вобраза Уладзіміра Ільіча ў фільме «Ленін, 1903 год». Сцэнарыі Ф. Гарэніштэйна і Ю. Карасіка. Гэты гістарычны кінатвор расказа пра Другі з'езд РСДРП і тыя напружаныя, гарачыя спрэчкі і дыскусіі, у якіх Ул. І. Ленін адстаіваў ідэі бальшавізма.

У ролі Уладзіміра Ільіча здымаецца заслужаны артыст РСФСР Юрый Каюраў.

Старонкі кіналенініяны. Яны нараджаюцца ў задумах мастакоў, у кадрах новых фільмаў, якія раскрываюць новыя старонкі з біяграфіі вялікага Леніна, паказваюць яго як чалавека неймаверна цэльнага, чалавека, вобраз якога будзе вечна слухаць прыкладам самаадданай барацьбы за народнае шчасце, за камунізм.

Н. РАМАНОВСКАЯ

Кадр з кінафільма «Серца маці».

Кадр з кінафільма «Расказ пра Леніна».

Кадр з кінафільма «Ленін у 1918 годзе».

ЭКРАН

А. Фадзеева ў фільме
«Сэрца маці».

АЛЕНА ФАДЗЕЕВА

Імя народнай артысткі РСФСР Алены Аляксееўны Фадзеевай мала што гаворыць нават дасведчанаму кінагледачу. Актрыса амаль не здымалася ў кіно, калі не лічыць карціны «Высакосны год» і яшчэ дзвюх-трох невялікіх работ.

Фадзеева дваццаць сем гадоў працуе ў Маскоўскім тэатры імя Ленінскага камсамолу і іграе там вядучыя ролі. «Святая» Жана ў Бернарда Шоу, Раксана ў «Сірано дэ Бержэраку» Эдмона Ростана, Вэла ў «Нашым агульным другу» (па Чарльзу Дыкенсу), Паўла ў «Зыкавых» Горкага—

вось лепшыя ролі Алены Аляксееўны.

А ў кінематографе актрысе на дзіва не шанцавала. Далей спроб і перагавораў справа не ішла.

Але вось, нарэшце, настаў момант, калі рэжысёр Марк Данскі паверыў у магчымасці актрысы і прапанаваў ёй цэнтральную ролю, ролю Марыі Аляксандраўны Ульянавай, у сваёй кінадылогіі—фільмах «Сэрца маці» і «Вернасць маці».

«Калі я атрымала гэту прапанову,—расказвае Алена Аляксееўна,—то, па праўдзе кажучы, не вельмі верыла ў поспех. Але дастаткова мне было сустрэцца з рэжысёрам Маркам Сямёнавічам Данскім, як усё змянілася. Я прачытала ў яго вачах такую веру ў мяне, што сыграць дрэнна я проста ўжо не мела права.

З таго часу ні пра што іншае, апроча гэтай работы, я ўжо не магла думаць. Ды яно і зразумела: стварыць на экране вобраз маці вялікага Леніна—задача нялёгкая.

Падзеі фільма ахопліваюць велізарны адрэзак часу, каля трыццаці га-

доў. Хацелася паказаць, як з маці-карміліцы Марыя Аляксандраўна становіцца маці-аднадумцай. Калі ў пачатку карціны Марыя Аляксандраўна яшчэ верыць у царскую міласць, у справядлівасць маёмных класаў, то пазней яна цалкам становіцца на платформу сваіх дзяцей, салідарызуюцца з іх поглядамі.

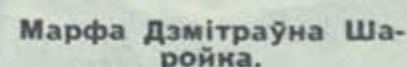
Марыя Аляксандраўна заўсёды старалася быць стрыманай, не любавалася сваім горам, ніколі не імкнулася да літасці з боку іншых. Адзін толькі раз у фільме адлюстраваліся мацярынскія пачуцці—у сцэне, калі Марыя Аляксандраўна іграе на раялі і перад ёй праходзіць усё яе жыццё. І тады глядач бачыць занава, што перажыла гэтая жанчына. Поруч з дзецьмі яна прайшла скрозь навалыніцы веку як добры геній—маці, сябра і настаўнік, верны памочнік і дарадчык. Яна стала іх аднадумцай.

Адносіны з маці раскрываюць адзін з цудоўнейшых бакоў асобы Уладзіміра Ільіча. Вялікі чалавек быў вялікім сынам.

...Было гэта вельмі даўно — 60 гадоў назад. У каваля князя Крапоткіна Дзмітрыя Шаройкі

Давалося дзяўчынцы пакінуць родную вёску, шукаць шчасця ў чужых людзей. Аж у Яраслаўскую губерню закінуў яе лёс. Знайшлося месца на адным з сыраробчых заводаў. Тут і рэвалюцыю сустрэла. Праўда, уяўленне аб рэвалюцыйнай барацьбе было ў яе тады самае цьмянае. Аднак, як толькі пачула, што «цара скінулі», падгаварыла сябровак-работніц на рашучы крок: у суседняй краме купілі чырвоныя стужкі, упрыгожыліся бантамі і з песнямі прайшлі ад завода да вакзала і назад... Магчыма, гэта быў першы, хаця і не вельмі актыўны пратэст супраць той сацыяльнай несправядлівасці, якую пачала разумець параб-

У 1928 годзе прынялі Марфу Шаройку ў партыю. Змянілася яе жыццё. Ёй прыйшлося працаваць на розных пасадах. І ні разу ад яе ніхто не пачуў слоў адмаўлення. Толькі ў 1931 го-

А потым усміхнулася Марфушы шчасце, ды і не маленькае па тых часах. Цётка, кухарка памешчыцы Бібікавай, уладкавала яе ў спецыяльную школу, якую адкрыла памешчыца. Вучылі ў той школе на сыраобаў і масларобаў. А калі гаварыць прасцей, то хітрая пані пад выглядам вучаніц школы мела для сваёй гаспадаркі бясплатных батрачак. І кароў вучаніцы даілі, і ў хлявах чысцілі, і за іншай скацінай хадзілі. Таму-сяму і вучыліся, вядома. Гэта навука пазней адыграла пэўную ролю ў жыцці Марфы Шаройкі. Была яна дзяўчынка кемлівая, ста-

...Я тримаю ў руках невялічкі здымак. На ім — прыгожая, з тонкімі рысамі твару дзяўчына. Прыцягваюць увагу яе вочы —

— Ніколі б не паверыў, што з Шаройкі будзе інжынер. І

Такі ён, шлях звичайнай савецкай жанчыны, ад батрачкі да міністра, шлях, вызначаны вялікім Леніным.

Р. САМУСЕНКАВА

Ленін у дзяцінстве.

ПРА ДЗЯЦІНСТВА УЛАДЗІМІРА ІЛЫЧА

Я часта распытваў родных Уладзіміра Ілыва пра яго дзіцячыя гады. Асабліва любіла раскажваць пра гэта яго старэйшая сястра Анна Ільвічна.

— Валодзя ўставаў у пэўную гадзіну, — раскажвала яна. — У гімназію ён павінен быў з'яўляцца да палавіны дзевятай раніцы. Роўна ў сем гадзін Валодзя прачынаўся сам — яго ніхто не будзіў. Прачнуўшыся, ён зараз жа ўставаў, не дазваляючы сабе валяцца ў пасцелі. Чысціў зубы, добра мыўся і абціраўся вадой да пояса. Валодзя сам прыбіраў пасцель. У нас у сям'і быў такі парадак: дзеці самі сябе абслугоўвалі. Дзяўчынкі павінны былі сачыць, каб і ў іх саміх і ў хлопчыкаў усё было зашыта, зацыравана.

Затым Валодзя садзіўся за паўтарэнне ўрокаў, якія ён заўсёды рабіў з вечара. У гэты час маці рыхтавала сняданне. Мы ўсе сыходзіліся ў сталовай і з'ядалі ўсё, што нам давалі. Асабліва за гэтым са-

Мама, пачытай!

чыў Валодзя; у яго быў цудоўны апетыт, і ён смяяўся з тых, хто вяла еў.

«Есць, як быццам воз з сенам угару вязе! — прыгаварваў ён. — Вось будзеш хворая, маласільная», — кпіў з мяне. (Я раніцой дрэнна ела.)

З нашых вокнаў было відаць, як вазы з сенам падымаліся ад прыстані парома ў крутую гару, ад Волгі ў горад. Маленькі Валодзя часта назіраў, як на гэтую круцізну ўспаўзалі цяжкія вазы, запрэжаныя невялікімі сялянскімі коньмі, якім з усіх сіл памагалі возчыкі.

Маці давала ўсім дзецям з сабою сняданне. Валодзя клаў яго ў ранец і быў вельмі задаволены, калі ў прыдачу атрымліваў яблык. Дзесяць мінут ён смірна выседжваў, таму што маці не дазваляла нам зараз жа пасля чаю выходзіць на вуліцу, каб не прастудзіць горла. Роўна ў дзесяць мінут дзевятай Валодзя ўставаў, развітваўся з маці і бацькам, хутка апрапаўся, зашпільваўся па форме на ўсе гузікі і выходзіў з дому.

Вярнуўшыся са школы, ён гуляў на дварэ каля гадзіны або дзвюх, у залежнасці ад надвор'я.

Валодзя вельмі любіў гуляць у лапту, у квача і асабліва ў казакі-разбойнікі. Яго заўсёды выбіралі атаманам. У гульні ён быў вельмі справядлівы. Ён быў моцны хлопчык, але цяпець не мог боек, ніколі ў іх не ўдзельнічаў і заўсёды спыняў гульню, як толькі пачыналіся непаразуменні.

«Гэта не гульня, — гаварыў ён, — гэта агіднасць».

Былі выпадкі, што ён асуджаў сябе ў гульні, даказваючы, што ён няправільна паступіў як атаман.

На абед мы збіраліся ўсе разам за сталом і расказвалі, што адбылося за дзень. Маці і бацька ўважліва выслухоўвалі нас і прымалі блізка да сэрца ўсе нашы справы.

Маці патрабавала, каб адзін дзень мы гаварылі з ёй і паміж сабой па-руску, другі — па-французску, трэці — па-нямецку. Гэта вельмі памагала ўсім нам вывучыць гэтыя мовы. Валодзя ведаў іх дасканала. Пазней ён сам вывучыў англійскую, італьянскую і польскую мовы. Асабліва палюбіў ён з першых класаў гімназіі лацінскую і грэчаскую мовы. Гэтыя мовы даволі цяжка даваліся вучням, а яму — лёгка.

Пасля абед Валодзя садзіўся за ўрок. Ён заўсёды па ўсіх прадметах рабіў больш, чым задавалі. Шмат чытаў. Пераходзіў Валодзя з класа ў клас з узнагародамі і скончыў гімназію першым вучнем, з залатым медалем.

У яго пакоі заўсёды было чыста, кніжкі загорнуты ў газетную паперу, у сшытках усё было акуратна. Валодзя неяк пасадзіў на старонку вялікую кляксу. Гэта яго вельмі ўсхвалявала. Ён выняў гэты ліст са сшытка, ушыў другі і зараз жа перапісаў усе тры старонкі, якія раней ім зроблены. У час заняткаў ён быў вельмі сканцэнтраваны, не расейваў увагі. Скончыўшы ўрок, патрэбныя кніжкі і сшыткі ён складаў у ранец, а ўсё астатняе — у стол або на паліцы шафы, у сваю бібліятэку, на якую ў яго быў складзены ў сшытку каталог.

Падрыхтаваўшы ўрок, Валодзя з захапленнем гуляў з малодшымі сёстрамі. Потым мы ўсе пілі чай і вячэралі роўна а восьмай гадзіне вечара, а палове дзевятай Валодзя ішоў чысціць зубы, мыўся перад сном і, развітаўшыся з усімі, клаўся спаць і засынаў зараз жа. Хоць ён і любіў пасаваліць, але быў паслухмяны: слова маці і бацькі для яго было законам. Ён выконваў усё, што яны яму гаварылі. І ў сям'і яго вельмі любілі.

Ул. БОНЧ-БРУЕВІЧ

ПРЫВІТАННЕ

ВОЛЗЕ

Словы В. ШЫМУКА

Музыка І. КУЗНЯЦОВА

Волга, Волга — прыгажосць Расіі,
Чула песняў пра сябе ты шмат.
Шле табе вітанне Нёман сіні — } 2 р.
Твой малодшы беларускі брат.

Волга, Волга, помніш ты і сёння
Незабыўны і далёкі час,
Бачылі твае лясы і гоні } 2 р.
Дарагога ўсім нам Ільіча.

Волга, Волга, здзейсніліся мары
І жаданні ўсе правадыра.
Паглядзі навокала, таварыш, — } 2 р.
Камунізма свеціцца зара.

Волга, Волга — прыгажосць Расіі,
На тваіх лугах блішчыць раса.
Шле табе вітанне Нёман сіні — } 2 р.
Краю беларускага краса.

Песня атрымала першую прэмію на рэспубліканскім конкурсе на лепшую песню, прысвечаную Ул. І. Леніну.

ШЫРОКА

Волга, Волга-прыгажосць Расіі, чула песняў пра сябе ты шмат. Шле та.

роко cresc.

бе ві-тан-не Нёман сі-ні — твой малодшы беларускі брат. Шле та.

а tempo

брат. ВОЛГА, ІЛЬІЧА. ІЛЬІЧА.

Звычайны фашызм — дзецішча капіталу. Гады вайны.

Праз чвэрць стагоддзя — фашызм грэчаскага ўзору.

Амерыканцы і іх марыянеткі — душы-целі свабоды в'етнамскага народа.

Іх мараль — забойства.

АГІДНЫ ТВАР

Побач з багаццем—голад і галеча абяздоленых.

Народ не хоча мірыцца з насілле, рэваншызмам, сацыяльнай несправядлівасцю.

КАПІТАЛУ

Вясна ўпэўнена крочыць па нашай планеце... Сёлетняя вясна асаблівая, яна азорана святлом ленинскага юбілею, да якога рыхтаваліся ва ўсіх кутках зямнога шара. Скрозь і ўсюды, у любой краіне людзі з імем Леніна, з яго вучэннем звязваюць свае надзеі на лепшае жыццё, на мір, на пазбаўленне ад пагрозы вайны.

Краіна Саветаў — дзяржава рабочых і сялян, народжаная Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыяй, з першага дня існавання напісала на сваіх сцягах лозунг: «Мір народам!» Ленінскі дэкрэт аб міры ўрачыста абвясціў, што асновай знешняй палітыкі маладой Савецкай дзяржавы з'яўляецца барацьба за мір, супраць імперыялізму. Гэтыя высакародныя мэты і цяпер з'яўляюцца магутным стымулам, які ўзнямае сотні мільёнаў людзей на подзвігі ў імя будучыні чалавецтва.

Вялікі Ленін гаварыў: «...Мы павінны памагчы народам умяшчацца ў пытанні вайны і міру...» Правадыр пралетарыята верыў, што народы могуць спыніць агрэсіўныя замыслы імперыялізму. І вось у нашы дні мы бачым, як літаральна ўсюды ідзе вострая, напружаная барацьба паміж сіламі міру і вайны, паміж сіламі прагрэсу і рэакцыі. Рэвалюцыйныя сілы сучаснасці, у першую чаргу Саветскі Саюз і іншыя сацыялістычныя краіны, камуністычныя і рабочыя партыі, робяць усё магчымае, каб не дапусціць паўтарэння мінулых трагедый, каб абвуждаць сілы імперыялізму.

На ганебным рахунку імперыялізму шмат злачынстваў. За шэсць дзесяцігоддзяў ён прынес чалавецтву больш смерцяў і разбурэнняў, чым сотні папярэдніх гадоў. Толькі ў дзвюх апошніх сусветных войнах загінула звыш 60 мільёнаў чалавек і 110 мільёнаў сталі інвалідамі. Апрача таго, дзесяткі мільёнаў людзей памерлі ад эпідэміі і хвароб. Велізарныя страты пацярпеў і беларускі народ.

У канцы мінулага года ў Мінск прыязджала дэлегацыя выдаўцоў амерыканскіх газет. Яны пабывалі ў музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, наведаль мемарыяльны комплекс «Хатынь». І вось нядаўна адзін з выдаўцоў Эдвард Мэрэй са штата Арызона прыслаў у Мінск у выглядзе буклета свае артыкулы, надрукаваныя ў газеце «Арызона рыпаблік». У адным з іх ён піша: «Беларуская рэспубліка на працягу стагоддзяў была месцам крывавага ваенных бітваў. У чэрвені 1941 года яна прыняла на сябе галоўны ўдар у час паходу Гітлера на Усход. У агульнай складанасці тут загінула 2 млн. 300 тысяч жыхароў — кожны чацвёрты. Былі знішчаны 209 гарадоў, тысячы вёсак, сотні тысяч сялянскіх дамоў, 10 тысяч прадпрыемстваў.

Тут жа мы бачылі адзін з самых хвалюючых помнікаў ахвярам вайны, якія толькі ёсць на свеце, — помнік вёсцы Хатынь, дзе толькі адзін стары і двое дзяцей з 300 жыхароў пазбеглі масавага спальвання».

І пан Мэрэй робіць заключэнне: «Тут, у Беларусі, магчыма больш наглядна, чым у іншых раёнах СССР, ствараецца ўражанне, што калі б мы, у Злучаных Штатах, лепш разумелі страты рускіх у час вайны, было б менш трэнняў паміж нашымі двума народамі».

Добрую справу зрабіў пан Мэрэй, калі расказаў сваім суайчыннікам у далёкай Арызоне пра подзвігі і ахвяры савецкага народа. Толькі дарэмна ён гаворыць пра нейкія трэнні паміж савецкім і амерыканскім народамі. Мы не блытаем народ з агрэсіўнымі імперыялістычнымі коламі ЗША. І мы добра ведаем, што мільёны простых амерыканцаў выступаюць супраць палітыкі агрэсіі і вайны, якую праводзіць Вашынгтон. Нябачаныя дэманстрацыі ў мінулым і сёлетнім годзе супраць злачыннай агрэсіі ЗША ў В'етнаме — пераканаўчае сведчанне гэтага.

Пасля другой сусветнай вайны імперыялісты правялі больш 30 так званых малых войнаў і ажыццявілі сотні ўзброеных акцый з мэтай захавання свайго панавання. Сумленне ўсяго чалавецтва не можа мірыцца з тым, што твораць імперыялісты ЗША ў В'етнаме, са злачынствамі, якія ўчыняюць ізраільскія агрэсары пры падтрымцы ЗША, супраць арабскіх народаў.

Імперыялізм насаджае рэакцыю, фашызм, прыгнечанне, тэрор, мілітарызм, гонку ўзбраенняў. Ён быў бы не супраць зноў вярнуцца да старых «добрых» часоў, калі бесцэрымонна распараджаўся лёсам краін і народаў. Але ад жаданага да рэчаіснасці велізарная, непраходная адлегласць. Свет змяніўся карэнным чынам. Імперыялізм страціў манаполію ў вырашэнні сусветных спраў, якой валодаў да Кастрычніка 1917 года, перастаў быць пануючай сілай на міжнароднай арэне.

У гістарычным наступленні знаходзіцца сацыялізм. І гэта заканамерны вынік увасаблення ў жыццё вялікага ленинскага вучэння.

Г. НАВІЦКІ

ЛЮБИМЫЯ ПЕСНИ ІЛЫЧА

Саратнік Ул. І. Леніна па рэвалюцыйнай барацьбе П. Н. Лепаўшынскі ўспамінае: «Уладзімір Ільч не толькі не пазбаўлены пачуцця прыгожага, не толькі не падобны на сухога, чэрствага, не здольнага ні да якіх «пашчот», ні да якіх эстэтычных эмоцый чалавека з гіпертрафіраванай прыродай палітычнага дзеяча, але валодае на дзіва пашчотнай душой. Ён вельмі любіць музыку і спевы».

Пра вялікую любоў Уладзіміра Ільча да музыкі пішуць таксама ў сваіх успамінах яго родныя і сябры. Музыка ўвайшла ў жыццё Валодзі з самага ранняга дзяцінства. Маці Леніна, Марыя Аляксандраўна, была выдатным музыкантам. Сваю любоў да музыкі яна старалася прывіць і дзецям. Па ўспамінах родных, маці ля калыскі маленькага Валодзі спявала песню, словы якой аказаліся сапраўды прарочымі. Вось адзін з яе куплетаў:

Неподкупен, бескорыстен,
И с сознанием правоты
Непоборной силой истин
Над неправдой грянешь ты!

Ад свайго бацькі Ілы Мікалаевіча Уладзімір Ільч упершыню пачуў рэвалюцыйныя песні: папулярнага «Вязня» на словы А. С. Пушкіна, «Песню Яромушкі» на словы М. А. Някрасава. Адною з любімых рэвалюцыйных песень у сям'і была песня «По духу братья мы с тобой»

на верш паэта А. Н. Пляшчэева. Услед за бацькам, як эстафету, словы гэтай крамольнай у той час песні з натхненнем паўтаралі і дзеці:

По духу братья мы с тобой,
Мы в избавление верим оба...
И будем мы питать до гроба
Вражду к бичам страны родной.

Вясной 1887 г. на сям'ю Ульянавых абрушылася страшэнная няшчасце. 8 мая быў пакараны смерцю абвінавачаны ў замаху на цара старэйшы брат Ул. І. Леніна — Аляксандр, які вельмі любіў песню «Замучен тяжелой неволей». Магчыма, Уладзіміру Ільчу таму была такая дарагая гэта песня, што ў яго свядомасці яна непарыўна звязвалася з вобразам гераічна загінуўшага брата. Смерць брата была паваротным момантам у жыцці Ул. І. Леніна: ён цвёрда рашыў стаць на шлях рэвалюцыйнай барацьбы.

У сібірскай ссыльцы Уладзімір Ільч упершыню пачуў адзін з першых пралетарскіх гімнаў «Смело, товарищи, в ногу...» У Сібір гэту песню прывёз саратнік Леніна па «Саюзу барацьбы» Ф. В. Ленгнік. Яе часта спявалі ссыльныя. Спяваў яе і Уладзімір Ільч Ленін. Стары рэвалюцыянер П. Н. Лепаўшынскі, успамінаючы аб пражыванні разам з Ул. І. Леніным у Шушанскім, піша: «Ільча хлебам не кармі, а толькі падавай яму... «Смело, товарищи, в ногу» або «Вихри враждебные». Пры гэтым сам ён — асноўны элемент хору і вельмі тэмпераментны дырыжор... І колькі агню ён укладвае кожны раз усё ў тыя ж няхітрыя словы:

«И водрузим над землею
Красное знамя труда».

Такой жа любоўю Уладзіміра Ільча, яго саратнікаў-рэвалюцыянераў карысталіся песні «Варшавянка», «Красное знамя» і іншыя.

Высока ацэньваючы значэнне масавай рэвалюцыйнай песні для прапаганды сацыялізма, Ул. І. Ленін пісаў: «...Ніякія паліцэйскія прыдзіркі не могуць перашкодзіць таму, што ва ўсіх вялікіх гарадах свету, ва ўсіх фабрычных пасёлках і ўсё часцей у халупах батракоў раздаецца дружная пралетарская песня аб бліжнім вызваленні чалавечтва ад наёмнага рабства».

Любоў да рэвалюцыйнай песні Ул. І. Ленін захаваў і ў цяжкія гады эміграцыі. «Уладзімір Ільч валодаў даволі прыемным, крыху глухаватым голасам і вельмі любіў паспяваць у хоры і паслухаць спяванне, — расказвае пра гады эміграцыі М. Эсен. — Рэпертуар наш быў даволі разнастайны. Пачыналі звычайна з рэвалюцыйных песень — «Інтэрнацыянала», «Марсельезы», «Варшавянка» і іншых».

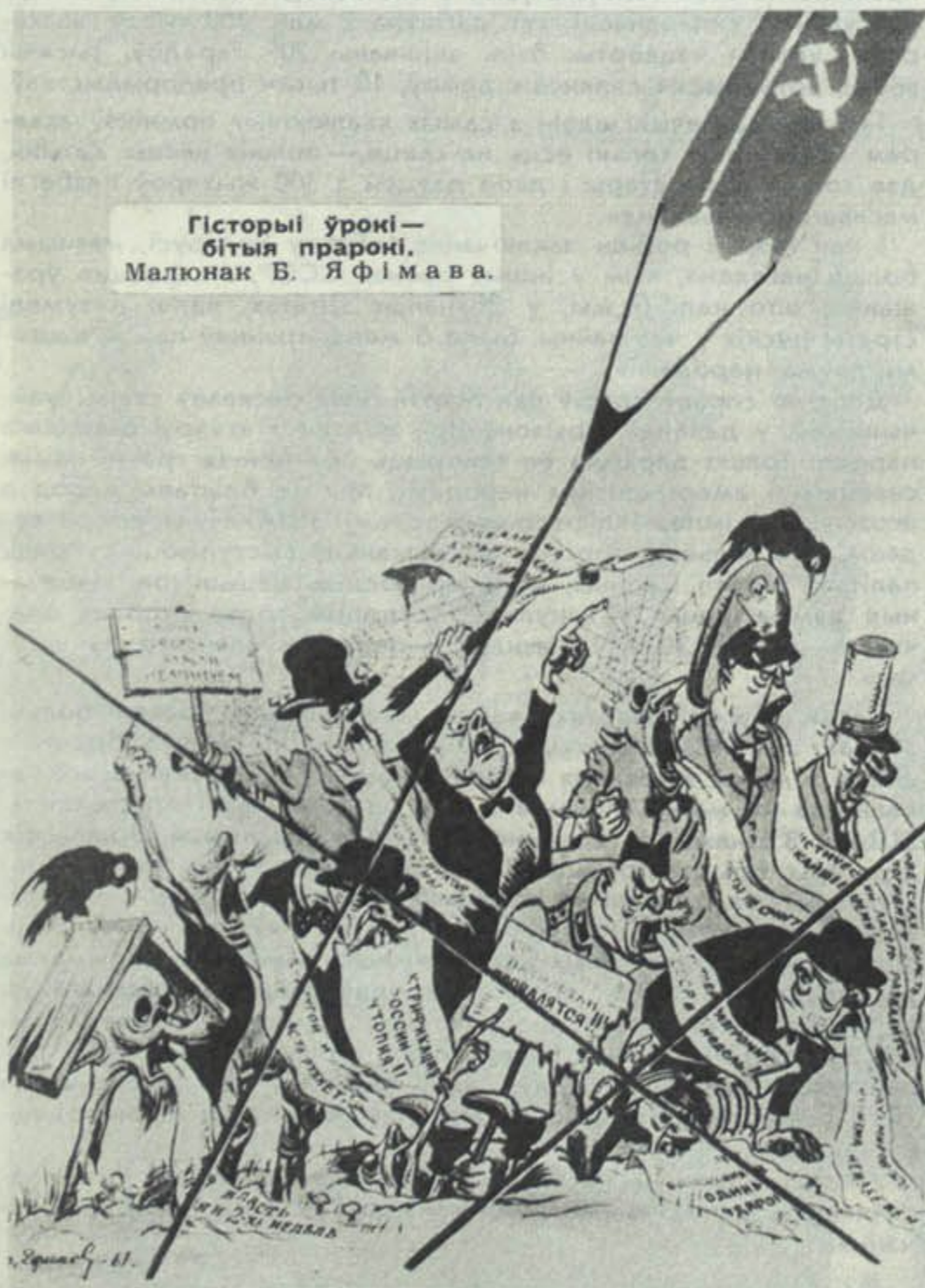
Жывучы ў Парыжы, Уладзімір Ільч любіў наведваць сціплыя загарадныя кафэ, дзе перад простым народам выступалі любімыя выканаўцы песень і куплетаў. З Францыяй была звязана самая дарагая сэрцу Леніна песня — «Інтэрнацыянал», якой суджана было стаць партыйным гімнам камуністаў усяго свету. Словы гэтай песні належалі ўдзельніку Парыжскай камуны Эжэну Пацье, які напісаў іх у грозным 1871 годзе. У 1888 годзе са зборнікам вершаў Пацье пазнаёміўся французскі рабочы-сацыяліст, аматар харавых спеваў П'ер Дэгейтэр. Радкі «Інтэрнацыянала» глыбока ўсхвалявалі Дэгейтэра. За адну ноч ён напісаў натхнёную музыку песні.

У 1902 г. «Інтэрнацыянал» загучэў па-руску. Яго пераклад зрабіў рускі рэвалюцыянер, горны інжынер А. Я. Кац, які жыў тады ў эміграцыі ў Парыжы.

Сам Уладзімір Ільч быў знаёмы з «Інтэрнацыяналам» праз год пасля яго стварэння. І да канца дзён гэты баявы рэвалюцыйны гімн быў яго любімым творам, таму што ён прапагандаваў ідэі сацыялізма і заклікаў да аб'яднання рабочых усяго свету.

Мінулі дзесяцігоддзі. А любімыя песні Ільча, з якімі прайшоў ён свой жыццёвы шлях, забыць нельга, яны і сёння працягваюць хваляваць нашы сэрцы. Мужныя баявыя песні рэвалюцыйнай барацьбы ўрачыста гучаць на ўсіх кантынентах, дзе працоўныя працягваюць барацьбу за лепшую долю.

Г. МЯРЗЛОВА

Гісторыі ўроні—
бітыя прарокі.
Малюнак Б. Яфімава.

САЛАТА

Белакачанную напуста шатуюць саломкай і пераціраюць з соллю. Адвараную рыбу на-разаюць на кавалкі і змешваюць з падрыхтаванай напуста-тай, рэпчатай цыбуляй. Запраўляюць маянэзам, пасыпаюць зялёнай цыбуляй і кропам.

На 1 кг свежай напусты — 0,5 кг філе траскі, 200 г маянэ-зу, 4 цыбуліны.

ТРАСКА ПА-МАНЧАГОРСКУ

Кавалкі філе траскі без ску-ры кладуць на патэльнію, зма-заную алеем, зверху — рэпча-тую цыбулю. Заліваюць маянэ-зам і запякаюць у духоўцы.

Пры падачы пасыпаюць кро-пам.

На 0,5 кг траскі свежай (філе) або іншай рыбы — 2—3 цыбу-ліны, 200 г маянэзу, 1 ст. лыж-ку алею.

САЛАТА „КОЛЬСКАЯ“

Печань траскі дробна кры-шаць, дадаюць пасечанае кру-тое яйка. Перамешваюць і за-праўляюць пакрышаным часно-ком. Пры падачы пасыпаюць зялёнай цыбуляй і кропам.

На 1 бляшанку печані тра-скі — 3 яйкі, часнок, зялёная цыбуля.

КАТЛЕТЫ ПА-КІЕЎСКУ

Курынае філе з костачкай зачышчаюць ад плевана і суха-жылляў, адбіваюць секачом так, каб атрымаўся пласт роў-ны па таўшчыні. На сярэдзіну пласта кладуць кавалак халод-нага сметанковага масла (яго можна змяшаць з варанымі яечнымі жаўткамі, працэрымі праз сіта, соллю, дробна нарэ-заным кропам або зялёным пятрушкі), з усіх бакоў закры-ваюць мясам. Робяць гэта з да-памогай нажа.

Катлету соляць, змачваюць у яйку, паніруюць у хлебных крошках, зноў змачваюць у яй-ку і яшчэ раз паніруюць у хлебных крошках, 3—4 мін. смажаць у вялікай колькасці тлушчу. Катлету, выняўшы з тлушчу, можна на 1—2 мін. па-ставіць у духоўку.

Гарнір — бульба, смажаная саломкай, і зялёны гарошак, запраўлены сметанковым мас-лам. Катлету паліваюць растоп-леним сметанковым маслам.

Гэтак жа можна прыгатаваць катлеты з філе любой хатняй птушкі або дзічыны.

На 300 г курынага філе — 150 г сметанковага масла, 2 яй-кі, 100 г пшанічнага хлеба, 2 ст. лыжкі топленага масла або расліннага сала.

КУРАНЯТЫ ПА-ПОЛЬСКУ

Куранят смаляць і трыбу-шаць праз шыю. Для гэтага ў тушкі адразаюць галаву, ро-бяць прадоўжны надрэз скуры з боку спінкі, выразаюць горла і зоб; праз адтуліну вымаюць трыбухі і добра прамываюць. На філейчыках і верхніх част-ках ножак прыўзняваюць ску-ру, адцягваюць яе і напаў-няюць тонкім слоём фаршу. Крылцы і ножкі прымацоў-ваюць да тулава (тушку запраў-ляюць, як для смажання). Пад-рыхтаваных куранят абсмаж-ваюць з абодвух бакоў у сатэй-ніку з разгрымтасм. Калі куранят зарумяняцца, пе-ракладаюць іх у другі сатэй-нік, а ў тым, дзе смажыліся куранят, гатуюць смятанны

соус: кладуць злёгку падсма-жаную муну, дадаюць смятану, булён, размешваюць і даюць пракіпец (каб соус загусцеў), а затым працэджаюць. Гэтым соусам заліваюць куранят і ў закрытай пасудзе тушаць на краі гарачай пліты мінут 20. Гатовых куранят разразаюць папалам, кладуць на блюда і паліваюць часткай соуса. Астатні соус падаюць у соусні-ку.

Для прыгатавання фаршу су-хары замачваюць у гарачай смятанцы, выціскаюць, пера-кладваюць у ступку і таўкуць разам з кавалкам сметанковага масла. Стоўчаную масу пера-кладваюць у каструлю, дадаюць сырыя яечныя жаўткі, перац, дробна нарэзанае зяленіва пят-рушкі і добра размешваюць.

На адно кураня — 30 г сме-танковага масла (у тым ліку 20 г на смажанне, а 10 — у фарш), 10 г сухароў, 1/2 жаўтка, 25 г смятанкі, 40 г смятаны, 100 г булёну, 3 г зяленіва, соль, пе-рац.

ПУДЗІНГ ТВАРОЖНА-ЯБЛЫЧНЫ

У працэры тварог усыпце манныя крупы, дадайце яечныя жаўткі, расцэрытыя з цукровым пяском, дробна парэзаным яблыкі, вытрыманыя ў цукро-вым сіропе. Усё змяшайце. Улі-це збітыя яечныя бялкі і асця-рожна перамяшайце.

ТОРТ З КАРЫЦАЙ

Яйкі і адзін жаўток разатры-це з цукровым пяском, дадай-це смятану і, не перамешваю-чы, насыпце зверху пшанічную муку (1 поўная шклянка), на яе — пітную соду, папырскай-це воцатам і зноў насыпце пше-нічную муку (1 поўную шклян-ку). Усё добра размешайце; па-лавіну цеста выліце ў форму, густа змазаную маслам і па-сыпаную сухарамі. У другую частку цеста дадайце карыцу або какао-парашок і выліце яго ў форму на першую палавіну цеста. Выпякайце пры тэмпе-ратуры 180—200°.

Яечны бялок, які застаўся, збіце з цукровым пяском. Га-тай масай змажце торт, а за-тым на 2—3 мінуты пастаўце яго ў духоўку.

На 3 яйкі (у тым ліку 2 яйкі і 1 жаўток у цеста) — 1 1/2 шклянкі цукровага пяску (у тым ліку 2 ст. лыжкі на збіван-не з бялком), і 1/2 шклянкі смя-таны, 2 шклянкі пшанічнай му-кі, 1 няпоўная чайная лыжка со-ды, 1 ст. лыжка сметанковага масла, 1—2 ст. лыжкі сухароў, 2 чайныя лыжкі карыцы.

БЛІНЫ „НАВІНА“

Моркву нарэжце, патушыце з малаком і сметанковым мас-лам, а затым пратрыце.

У цёплым малаце раствары-це цукар, соль, дрожджы, усып-це пшанічную муку, дадайце яйкі, працэртую моркву і ўсё добра змяшайце. Цеста вытры-майце ў цёплым месцы 2—3 га-дзіны, а затым спячыце бліны на добра нагрэтай патэльні.

Пры падачы бліны паліце смятанай.

На 2—3 морквіны — 3 ст. лыжкі пшанічнай муні, 15 г дрожджаў, 2—3 чайныя лыжкі цукровага пяску, 2—3 ст. лыж-кі сметанковага масла, 2—3 ст. лыжкі смятаны.

ТОРТ ХАТНІ

Сметанковае масла разатрыце з цукровым пяском. Дадайце смятану, яечныя жаўткі і ўсё старанна разатрыце. Усыпце пшанічную муку, змяшайце яе з пітной содай, соль і змясіце цеста. Падрыхтуйце 3 каржы і выпякайце іх у духоўцы пры тэмпературы 200°.

Астыўшыя каржы прамажце крэмам і пакладзіце адзін на адзін.

Для прыгатавання крэму яеч-ныя бялкі збіце з цукровым пяском, дадайце варэнне і ва-нільны цукар.

Зверху торт змажце крэмам і пасыпце здробненымі грэцкімі арэхамі.

На 200 г сметанковага мас-ла — 1/4 шклянкі смятаны, 1 шклянка цукровага пяску, 4 яечныя жаўткі, соды пітной на кончыку нажа, 2 1/2 шклянкі пшанічнай муні.

На крэм: на 4 яечныя бялкі — 1/2 шклянкі цукровага пяску, 1 шклянка варэння, арэхі (яд-ро) па смаку.

На першай старонцы вокладкі: ланіскі стыпендыят, студэнтка 4-га курса біялагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ул. І. Леніна Наталля Калеснікова.

Каляровае фота Ул. Вяхоткі.

Галоўны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія: М. Н. БАСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, М. А. ЖЫДОВІЧ, М. С. КО-НАНАВА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МАРЫНКЕВІЧ, Р. С. ПІЕНАВА, В. А. ЧАРНЯўСКАЯ.

Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77. Тэлефоны: галоўнага рэдактара — 32-20-51, адказн. сакратара, аддзела прамысловасці — 32-38-14, аддзела сельскай гаспадар-кі і культуры — 32-38-24.

Мастацкае афармленне Ю. Ул. Пучынскага. Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар В. І. Асіпенна.

Журнал «Работница и крестьянка» на беларускамоўным мове. Выданне ЦК КП Беларусі.

АТ 09852. Здадзена ў набор 2/III-70 г. Падпісана да дру-ку 24/III-70 г. Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3. Папера 60×90%. Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі, Мінск. Цана 15 кап.

Дадатак — выкрайка. Тыраж 345988.

Зак. 774.

Цена 15 кап.

74995